

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

4 · August 2002

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

LANDSFORENINGEN
ERHVERVSHÆMMEDE
FRA FRIHEDSKAMPEN

Modstand - vist nytter det...

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen

Formand: Jens Jacob Jensen, Glentevej 27, 1., tv., 7000 Fredericia, tlf. 75 86 63 52.

Næstformand: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14., 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13.

Sekretær: Kaj Christensen, Sdr. Fasanvej 53, 4. th., 2000 Frederiksberg, tlf. 38 19 68 06.

Kasserer: Birthe Fuglsang, Strandbakkevej 28, 8250 Egå, tlf. 86 22 40 46..

Bestyrelse: Wilfred Thomsen, V. Stuckenbergs Vej 25, st., 8210 Århus V, tlf. 86 10 41 25.

Modstandskampens Bladudvalg:

Formand: Jens Jacob Jensen, Glentevej 27, 1., tv., 7000 Fredericia, tlf. 75 86 63 52.

Udvalg: Kaj Christensen, Birgit K. Fischermann, Dagmar Mørk Jensen, Anni Mørk.

Indlæg dækker ikke nødvendigvis foreningens eller redaktionens synspunkter.

(Eftertryk tilladt mod kildeangivelse)

Kammeraternes Hjælpefond

Selvejende institution, stiftet 1945

Forretningsudvalg:

Formand: Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67, 2770 Kastrup. Tlf. 32 51 50 13

Næstformand: Mogens Dyre, Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26

Sekretær: Aase Beck Eigenbroth, John F. Kennedys Plads 4, 9000 Aalborg. Tlf. 98 12 32 31.

Kasserer: Poul Brandt, Lerholm Vænge 33, 2610 Rødovre. Tlf. 36 41 33 24.

Giro: 1000 780

Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Værløse. Tlf. 44 48 56 74

Angående ophold i Kegnæs-huset, se bladets bagside.

Neuengamme Foreningens Rekreations- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67, 2770 Kastrup, tlf. 32 51 50 13.

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i anledning af 40 års dagen – 4. maj 1985, uddeles til rekreationsformål eller -hjælp i særlige trangstiltælde. Beløb kan søges af danske statsborgere, der er – eller vil kunne anerkendes – i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre § 1a. Anmodning om ansøgningskema sendes til ovenstående adresse.

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Dagmar Mørk Jensen
Damms Teglgård 20, 1 th
6200 Aabenraa
Tlf./fax. 74 62 71 14 og
Tlf. 21 68 47 61
Giro 62 0 32 56

REDAKTION

Kaj Christensen
Sdr. Fasanvej 53, 4 th
2000 Frederiksberg
Tlf. 38 19 68 06
Ansvarshavende

Birgit Krasnik Fischermann
Gl. Vartov Vej 29, 2 tv
2900 Hellerup
Tlf. 39 62 83 55

TRYK

Fjerritslev Tryk A/S

TIL ABONNENTERNE

Bladet vil udkomme i månederne februar, april, juni, august og november. Stof der skal med i bladet skal være inde på redaktionen den 1. i måneden umiddelbart før.

PRIS

125,00 kr. i 2002.

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

4. 2002

*Modstand -
vist nytter det...*

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Organ for ERHVERVSHÆMMEDE
fra FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Buchenwald-klubben
Dachau-klubben
Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen af Gestapofanger fra Besættelsen
Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen
Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen
Sachsenhausen-foreningen
Stutthof-foreningen
Theresienstadt-foreningen
Krigssejlerne

Nr. 4

2002

8. årgang

Tale i Mindelunden, Ryvangen den. 4. maj 2002

Af Inge Genefke, dr.med.h.c., stifter af RCT og IRCT. Æres-generalsekretær IRCT

Først og fremmest vil jeg gerne sige tak, fordi jeg har fået lov til at stå her i dag. Jeg er meget taknemlig – og også beæret – fordi man spurgte, om jeg ville holde denne tale.

I brevet fra Anna-Lise Clausen var der ingen betingelser om talens indhold – kun at den skulle være kort. Korte taler er for mig en dyd, og jeg er glad for selv at kunne bestemme indholdet af denne tale.

Mit valg har været at forsøge at bringe en dybtfølt hyldest og tak til alle de, der har været tilknyttet modstandsbevægelsen. De, der betalte den højeste pris – både her på dette sted, og de som aldrig kom hjem. Til de overlevende og til familierne.

Ikke blot en tak og hyldest til det, der skete for længe siden, men en understregning af, at det stadig er nødvendigt at erindre den fornemme og modige indsats, og analysere og drage konklusioner af indsatsen.

Først hyldesten:

Den smukkeste bog om modstandsbevægelsen, og jeg har læst mange, er efter min mening Svend Åge Holm-Sørensens bog "Foråret 1945".

Han beskriver naturligvis brutalitet,

bestialitet, men han siger også: "Min historie handler nemlig mest om vilje, evne, håb, fantasi, tro, tolerance, hensyn, kærlighed, kammeratskab, optimisme."

Dette kunne være overskriften på de egenskaber, der karakteriserer modstandsbevægelsen. Det har altid været aktivitet, stort mod, menneskelighed, menneskeværld, værdighed og integritet – det at man slås og arbejder for det, man tror på – der karakteriserer jer. En trofasthed også mod de kammerater, der ikke kom tilbage til Danmark. Stærkere end blodets bånd er løftet til vore døde kammerater: I skal aldrig blive glemte. Det løfte har I levet op til på fornemste vis.

Nordahl Grieg har i sit digt "Mange er pint af krigen" skrevet:

"De gik på så mange veje,
frem til celle og død
fra rige evner og enkle
fra trygge hjem og fra nød.
(...)

De døde for menneskets storhed,
de vidste da slutten kom,
at håbet, det grænseløse, var det,
de var enige om.
(...)

Og nu en kort analyse:

Det er bemærkelsesværdigt, at der stadig udkommer bøger om besættelsestiden. Færre og færre er skrevet af aktive deltagere. Flere og flere af yngre personer, som af historiske eller familiemæssige grunde interesserer sig for frihedskampen. Jeg finder, at der mellem de sidstnævnte bøger er nogle, der er drevet af en upassende nysgerrighed. Nysgerrighed er jo ikke det samme som at søge historisk sandhed. At de på en ligefrem beklamrende vis ikke giver udtryk for den veneration og respekt, som alle burde udvise over for jer. Og som I alle fortjener.

Fælles for de sidstnævnte bøger er en total mangel på forståelse for de generelle forhold i landet på det tidspunkt. Som overlæge Røjel siger så rigtigt: "Det var krig, ikke jura."

Heldigvis udkommer også kloge og gode bøger, som Lis Mellemeaards "Fra tavshed til tale", hvor børn af frihedskæmpere fortæller.

Til sidst min tak og konklusion.

Tak for jeres fornemme indsats. Det er alene og udelukkende på grund af jer, at Danmark blev anerkendt til de alliere-

des side. At Montgomery kunne sige: "Second to none". Tak fordi I har vist, hvad et menneskeværdigt liv er.

Den norske digter og modstandsmand Arnulf Øverland, der selv var i koncentrationslejr, skrev:

"Du må ikke sidde trygt i dit hjem og sige: "Det er sørgeligt, stakkels dem!"

Du må ikke tåle så inderlig vel

Den uret, der ikke rammer dig selv!

Jeg råber med det sidste pust af min stemme:

Du har ikke lov til at gå der og glemme!"

Det er op til os ikke at "gå der og glemme" – heller ikke 57 år efter. Vi vil tage jeres ord til os: I skal aldrig blive glemte. At det Danmark, vi lever i i dag, er frit, skyldes jeres indsats.

En stor modstandsmand, Gunnar Dyrberg, der selv prøvede at være flygtning i sit eget land, siger:

"Danmarks dør skal altid være åben for flygtninge fra tortur og død."

Henrik Pontoppidans sidste ord skrevet i 1943 var:

"For der kommer vel en tid, da fornuften igen regerer i vor verden og skaber en tilværelse, man ikke behøver at skamme sig over."

I skabe forudsætningen for en sådan tilværelse.

Det må Danmark aldrig glemme.

Dette var min hyldest. Vi kan ikke takke jer nok, men jeg har prøvet på det.

Bernadottegården, Hadsund

Som altid fejredes befrielsen på Bernadottegården i Hadsund.

Lørdag aften deltog det lokale sangkor og en afdeling af hjemmeværn og marineforening sammen med pårørende og venner i kransenedlægning og efterfølgende hyggeaften med korsang, fællessang og kaffebord for godt 100 mennesker.

Søndag var Bernadottegårdens 25 års fødselsdag og den første som kommunal institution. Derfor var der fælles middag for beboere og husets venner med borgmesteren og tidligere bestyrelsesmedlemmer, igen ca. 100 deltagere.

I Hadsund er der ganske bestemte traditioner for, hvilke sange der synges hvornår. Forplejningen var, som altid,

uovertruffen!

Det vakte derfor glæde, da Kirsten Brams fortalte, at planen er, at 4. Majtraditionerne skulle fortsætte i hvert fald så længe, de, der oplevede befrielsen, føler det betydningsfuldt.

DMJ

Struthof. Glem ikke. Vær på vagt

Den 6. februar holdt daværende viceminister Jacques Floch, Ministeriet for Krigsveteraner, en pressekonference om "Det Europæiske Center for Modstandsfolk i Nazistiske Koncentrationslejre". Dette center skal anlægges på det område i Alsace, hvor koncentrationslejren Natzweiler-Struthof lå.

Her i bladet ("Le Patriote Résistant") har vi regelmæssigt fulgt udviklingen af dette store foretagende, som de deporterede har ventet på i lang tid, og som den tidligere viceminister Jean-Pierre Maseret havde prioriteret højt i 1997. Projektet, som hans efterfølger arbejdede videre på, blev også støttet af Direktoratet for Viden om Fortiden og Bevarelsen af Nationale Værdier (La Direction de la Mémoire, du Patrimoine...) og desuden af Forsvarsministeriets Arkiv.

I nærværelse af arkitekten, Pierre-Louis Faloci, betonedede Jacques Floch Det Europæiske Centers symbolske og pædagogiske betydning:

"Dette sted opfordrer til ihukommelse og maner til vagtsomhed. Projektets ide er at inspirere den besøgende til at tænke over vigtigheden af patriotisk engagement og af menneskerettighederne ved at vise modstandsfolks frivillige kamp i mange lande mod nazismen, en kamp for de demokratiske værdier og for frihedsideerne – en kamp, der ofte blev straffet med deportation."

"Dette helt enestående projekt på dette sted, der er fuldt af minder, er utvivlsomt det vigtigste i mit liv som arkitekt", forsikrede Pierre-Louis Faloci, hvis museumsbygningsprojekt blev godkendt i maj. Og det er "med den største finfølelse og respekt" over for lejren – ved hvis indre der ikke bør foretages store forandringer – og over for dens omgivelser, at han agter at arbejde, da helheden bør være præget af "stor takt".

Hovedbygningen skal stå uden for lejrens indhegning, langs med den vej, der hedder la Route de Général Frère, og som fører til indgangen. Der vil blive anvendt kalksten til denne bygning, ligesom til Deportationsmindesmærket, der blev rejst højere oppe i 1960. Bygningen skal rumme reception, midlertidige og permanente udstillinger (om det nazistiske koncentrationslejrssystem). Når man går ned i "Kartoffelkælderen", der blev hugget ind i klippen af de deporterede, skal man kunne læse en betragtning over modstandsmanden i det nazistiske koncentrationslejrssystem. Når den besøgende kommer op i lyset igen, vil han befinde sig i en sal med påmindelser om agtpågivenhed og opfordringer til årvågenhed. Derefter vil han kunne besøge selve lejren og dens nye museum, der skal indrettes i det nuværende baraksystem, og som udeluk-

kende vil være helliget Struthofs og denne lejrs fangers historie.

For nogle måneder siden (se "Patriote Résistant", september 2001) gav Jean-Pierre Vittori en detaljeret redegørelse for det projekt, hvis grundplan han har valgt i 1999 i sin egenskab af projektleder. Han udtalte dengang, at i dag kan man ikke tale om erindringen om fortiden uden at medtænke den i betragtninger over "verden, som den er, og som vi kunne ønske os, at den var. Udbredelsen af de deporteredes budskab er vigtigere for dem end deres egne lidelser, for det viderebringer betydningsfulde værdier, der gælder den dag i dag."

De deporteredes stemme, deres vidnesbyrd vil stå i centrum af projektet, og de vil være nærværende overalt i museet, for at kampen mod slaveriet stadig kan genlyde i lang tid...

Arbejdet påbegyndes snart, og Jacques Floch udtaler, at det efter planen skulle være afsluttet sommeren 2004.

Uddrag af "Le Federation" nr. 7423-2000

Oversættelse: Arlette Andersen

I nogle lande holdes fortiden i hævd, også af ministre.

Red.

Horserødlejrens museum

Indvielsen af dette lille prunkløse museum (62 m²) fandt sted den 22. juni i år.

Til indvielsen var der opstillet telte med plads til ca. 50 siddende gæster, fadøl og sandwich var der også. Lidt mere end 100 gæster havde fundet vej til indvielsen.

Modtagelsen fandt sted med dejlig musik og sang af den kendte Arne Würgler.

Henrik Skov Kristensen fra Frøslev bød velkommen, hvorefter 3 talere fortalte om museet og dets tilblivelse og om Horserødlejren.

Anton Nielsen, søn af den dengang meget kendte Martin Nielsen, DKP, var første taler og sagde bl.a.: "I denne tid er der mange, som forsøger at omskrive historien. Derfor er det vigtigt at vise selv det mindste skridt som dokumentation for begivenhederne dengang, og det virkelige forløb af, hvad der foregik. Det er mere end velkomment. Åbningen af dette lille museum er et sådant initiativ.

Det er i dag 61 år siden, at det danske politi, på regeringens ordre, arresterede så mange kommunister, som de kunne få fat i. Grundlovsbruddet. Fangerne indsattes i Horserød. Mange af dem blev senere overført til Frøslev og derfra til de berygtede KZ-lejre i Tyskland. Nogle kom aldrig hjem.

Det er mit håb, at mange, herunder skoleklasser, vil besøge dette museum og stifte bekendtskab med en del af vort lands historie. Men vigtigt er det også i dag i 2002, ikke bare at mindes vor historie, ligeså vigtigt er det at disse ting kommer frem i en tid, hvor fremmed-

had, racisme, nynazisme o.s.v. igen stikker hovedet frem."

Anton Nielsen sluttede med at citere Simon Wiesenthal, der sagde: "Håbet

Horserødlejrens museum, som det så ud ved indvielsen. Foto: kc

lever, når mennesker husker." Vi husker. Vi skal få endnu flere til at huske, hvilket museet vil være med til.

Anton Overgaard sagde derefter bl.a.:

Den kendte musiker og sanger Arne Würgler underholder. Foto: kc

Et udsnit af gæsterne – de, der kunne sidde ned. Foto: kc

De opsatte telte med de mange gæster – mere end 100. Foto: kc

“Historie er beskrevet som menneskenes kulturelle, sociale og politiske fortid frem til nu. Museerne er bygninger, hvor en samling af kunstværker eller historisk interessante ting opbevares for at vises frem for offentligheden.

Et fængsel er en bygning til afsoning for frihedstrætte. Er der nogen sammenhæng mellem begreberne historie, museum og fængsel? Var jeg blevet spurgt

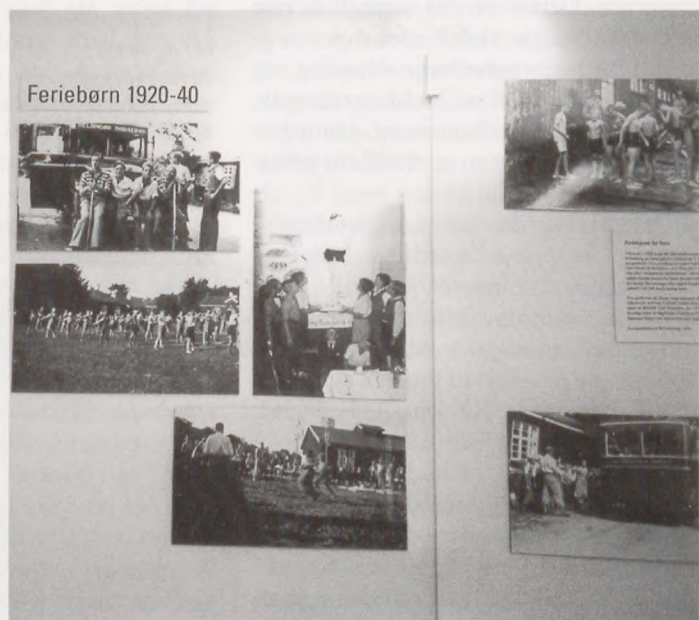
for 4 år siden, da jeg blev chef for Horserød, ville jeg umiddelbart have svaret nej. Men i dag, hvor jeg nu foruden at være fængselsinspektør også er museumsinspektør, er jeg glad for at mit stillingsindhold er udvidet. Jeg er lige så glad for, at vi selv, personalet og indsatte, har lavet arbejdet med og på bygningen af museet. Tak til Esben Kjeldberg, Frihedsmuseet, og Henrik Skov Kristensen,

Frøslevlejrens museum, for det samarbejde, der har gjort det muligt at oprette dette museum på højt fagligt niveau.”

Henrik Skov Kristensen sagde bl.a.: “Det er helt naturligt, at det har været Frihedsmuseet og Frøslevlejrens museum, der har stået for opbygningen. Frøslevlejren har jo rod i Horserød, da fangerne herfra, ca. 700, flyttede til Frøslev.

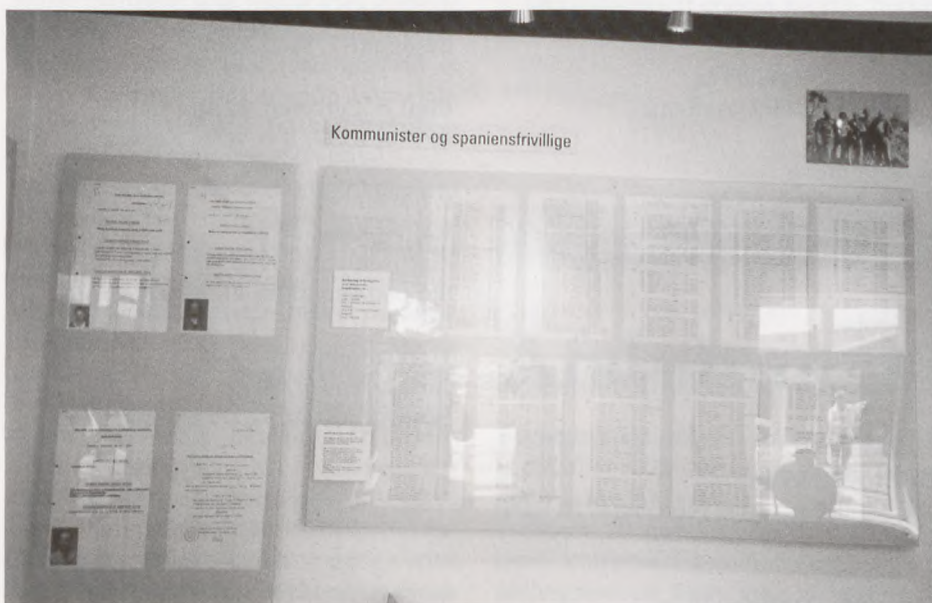
Fotostat/billede og dokumenter inde i museet om lejrens start. Foto: kc

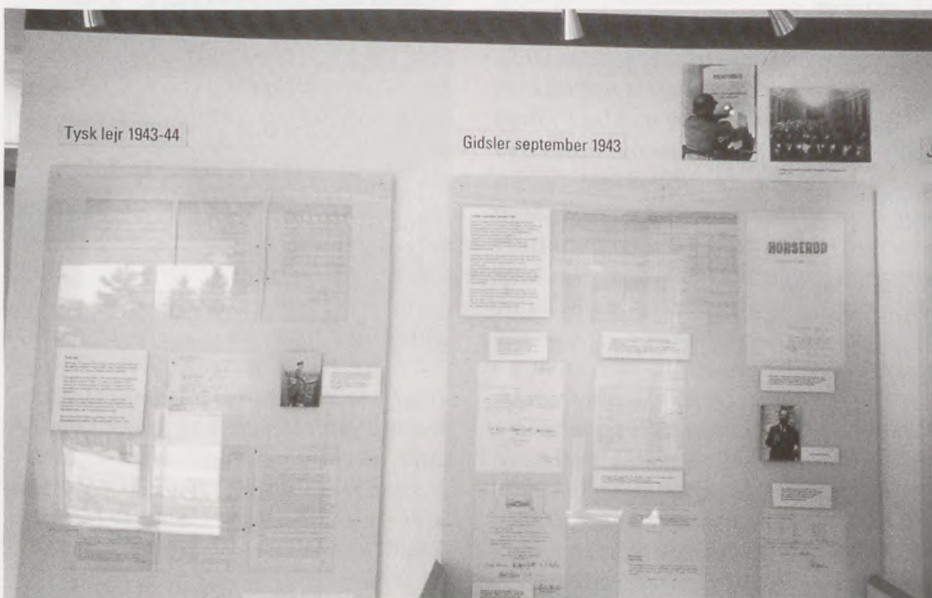
Igen et billede og dokumenter om lejren som feriekoloni. Foto: kc

Dokumenter og nogle billeder af de tyske emigranter. Foto: kc

Mange dokumenter om kommunister og spaniens-frivillige, mærkeligt, at der over disse ikke er angivet årstal. Foto: kc

Dokumenter og billeder fra 1943 og 1944. Overskrifterne angiver, hvad lejren i dette tidsrum har været brugt til. Foto: kc

En af de ting, som er ens her og i Frøslev, er farvekopier opsat med plexiglas som beskyttelse. Dermed er der hentet "historier" frem fra arkiver, og ligedan, som de var "dengang" med stempler og den "sprogdragt", der anvendtes dengang.

Der er mange emner, der skal afdækkes på en lille plads.

Lejren blev oprettet i 1917 som krigsfangelejr. I 30'erne som ferielejr for børn "fra stenbroen". 1940-41 interneringslejr for 80 tyske emigranter. 1941-43 som interneringslejr for kommunister og spaniens-frivillige. I september/oktober 1943 blev prominente danskere, ca. 100 gidsler interneret her, og næsten samtidig opsamlede tyskerne de arresterede jøder inden transporterne til Theresienstadt. Dernæst opsamlede her danske modstandsfolk i 1943-44, indtil de blev sendt til Frøslev. I kort tid anvendtes den af tyskerne som lazaretlejr, indtil den i maj 1945 blev først interneringslejr og senere straffelejr for landssvigere.

I 1947 åbnedes Danmarks første kvindefængsel og senere – som nu – et åbent fængsel. Museet handler dog mest om årene 1940-45".

Særligt fremhævede HSH "opmålingen" af lejren som var foretaget af 2 ungmunkener under deres internering. Ligesom han omtalte malerier af Lundbye Larsen og Emanuel Hansen som noget særligt, også historier om dem.

Disse malerier er nu ophængt her i Horserødlejrens museum. HSH omtalte også et relief lavet af Otto Bülow, som var interneret i september/oktober 43. Otto Bülow blev senere skudt ned af tyskerne som et clearingmord.

Herefter blev museet åbnet.

Horserød, Esrumvej 367, 3000 Helsingør. Gratis adgang. Åbent søndag, tirsdag og torsdag mellem kl. 11.00 og 15.00.

Kaj Christensen

RUNDE DAGE

Ved *Anni Mørk*,
Damms Teglgård 30, 2. mf.
6200 Aabenraa
Telefon og fax 74 62 71 14

16. august

Dorothy L. Thye, 80 år,
Idrætsvej 1, G, 5500 Strib

Rasmus Mortensen, 90 år,
Vindeby-Sundvej 3, 5700 Svendborg

20. august

Ruth Honore, 80 år,
Neppensvej 18, 9900 Frederikshavn

22. august

Else Palm, 80 år,
Lindborgvej 93, 1, 8240 Risskov

24. august

Hans Skytte, 90 år,
Augustenborggade 21 A, 8000 Århus C

27. august

Peter V. Jørgensen, 80 år,
Hannesvej 19, 9970 Strandby

Poul E. Knudsen, 80 år,

Henning Smits Vej 40, 9000 Aalborg

28. august

Poul Christensen, 80 år,
Vesterbrogade 4 B, 9400 Nørresundby

2. september

Villy Simesen, 80 år,
Søndergade 11, 7400 Herning

9. september

Elna Andreasen, 90 år,
Brotorvet 5,3., 9400 Nørresundby

Clara Jensen, 90 år,

Løkketoften 41, 5700 Svendborg

Kamma Klitgaard Povlsen, 90 år,

Voldbækvej 64, 8220 Brabrand

12. september

Harald Mikkelsen, 80 år,
Åhavevej 28, Voersaa, 9300 Sæby

19. september

Emmy Eskildsen, 85 år,
Nansensgade 22, 1.th, 5000 Odense C

20. september

Inger Hansen, 80 år,
Fjordgade 15, 9670 Løgstør

23. september

Anna Sørensen, 85 år,
Kastetvej 74, 9000 Aalborg

28. september

Peder Nielsen, 85 år,
(Sachsenhausen 73087)
Døcherslundvej 59, 5000 Odense C

1. oktober

Einer Sørensen, 80 år,
Skovvangsvej 180, st.th, 8200 Århus N

9. oktober

Edith Toft, 85 år,
Ved Møllebanken 6, Nordby, 6720 Fanø

11. oktober

Annelise Dahlhus, 70 år,
Herredsvej 16, 7000 Fredericia

12. oktober

Ole Martinussen, 75 år,
Bruuns Allé 20, 5700 Svendborg

17. oktober

Fritz Petersen, 85 år,
Enggårdsgade 38, C, 1. th,
9000 Aalborg

20. oktober

Adolf Nielsen, 85 år
Skipperkrogen 24, 5270 Odense N

21. oktober

Inger Ernst, 80 år,
Metavej 4, 9000 Aalborg

25. oktober

Valdemar Petersen, 80 år,
Dannersvej 3, 6000 Kolding

26. oktober

Elin Boll, 75 år,
Bakkebo 14, 9240 Nibe

27. oktober

Finn Pedersen, 75 år,
Treldevej 133, 7000 Fredericia

Hans Hansen, 80 år

Strandvejen 227 st,
2920 Charlottenlund

29. oktober

Anna M. Nielsen, 80 år,
Bredgade 7, 9440 Aabybro

Eigil B. Petersen, 80 år,

Revvej 16, D, 1. tv, 4220 Korsør

6. november

Kaj Nielsen, 80 år,
(Sachsenhausen 75134)
Stolpedalsparken 40, 9000 Aalborg

11. november

Judith Jensen, 80 år,
Skansegade 34, 9900 Frederikshavn

Fødselsdage i år 2003

Har I alle husket at sende mig fødselsdagsdatoerne for i det mindste januar, februar, marts og april? Inden den 20. september 2002 skal jeg have "meldingerne"

Anni Mørk

Forsinket tillykke

Lektor, cand.mag. Minna Hess Thaysen blev den 25. juni 80 år.

Minna Hess Thaysen er født i Ribe og student fra Ribe Katedralskole. Hun blev cand.mag. i musik og dansk i 1949 fra Københavns Universitet.

Allerede under sin studietid blev hun ansat på Sangskolen (i dag Sct. Annæ Gymnasium) under Mogens Wöldike, som inspirerede hende til at arbejde med kor.

I 1948 blev hun ansat på N. Zahles Gymnaseskole, som skulle blive hendes arbejdsplads de næste 44 år, først som timelærer, så som adjunkt og de sidste mange år som lektor. Her startede hun ved sin ansættelse N. Zahles Pige-
kor, som senere blev udbygget til et større ensemble omfattende børnekor, pigekor, blandet kor og kammerorkester med i alt omkring 150 aktive.

Talrige er således de mennesker, der i årenes løb har trådt deres musikalske barnesko hos Minna Hess Thaysen og deltaget i koncerter i ind- og udland. Mange af disse er senere blevet professionelle musikere og sangere, som stadig træder til som "forstærkning" ved særlige lejligheder. Ensemblet, eller dele deraf, har flere gange optrådt i Danmarks Radio og TV – heraf ved fire torsdagskoncerter – og har i over 20 år givet koncerter i Trinitatis Kirke til fordel for Røde Kors. Pigekoret har to gange vundet førsteprisen i korkonkurrencen "Sangerdyst fra Kyst til Kyst", og i 1968 blev det nummer ét ved Eistedfodd internationale korkonkurrence med deltagere fra 22 lande i Llangollen i Wales.

Minna Hess Thaysen modtog i 1992 Røde Kors' Fortjenstmedalje. Siden sin pensionering i 1992 har Minna Hess Thaysen fortsat sit musikalske virke som leder af et blandet kor, et pigekor og et kammerorkester, som primært består af tidligere elever fra N. Zahles Skole. Prøverne foregår stadig på den gamle skole, og ensemblet giver årligt en halv snes koncerter rundt om i landet og viderefører blandt andet en mangeårig tradition med at deltage i højtideligholdelsen af 4. maj i Mindelunden.

Minna Hess Thaysen er enke efter professor, dr.med. Jørn Hess Thaysen, som døde i 1996.

B.H.T.

Forsinket tillykke

til én, som valgte side!

Et par velmente, men meget forsinkede bemærkninger i anledning af vor gamle redacteurs for længst overståede 80 års fødselsdag.

På grund af sygdom og andre personlige problemer er det først blevet muligt for mig at reagere nu.

Kære Kaj, jeg har haft den store fornøjelse at kende dig helt fra vor pure ungdom og under besættelsen, har virkelig været din lærling. Som én af de første – om ikke den første – her nord for Limfjorden foretog du den reelle sprængstofsabotage, hvor jeg senere havde den ære at være din foretrukne lærling.

Din indsats var enorm, og alle, herunder undertegnede, som kender til din

indsats, højagter dig derfor. Vort venskab har på det personlige og forretningsmæssige plan igennem årene bestået sin prøve. På grund af de geografiske og andre forhold ses vi desværre ikke så ofte, som jeg kunne ønske.

Det er mit håb, at du i lang tid endnu fortsat har kræfter til det anstrengende arbejde, som det er at være ansvarshavende redaktør for vort udmærkede og uundværlige blad Modstandskampen.

Til sidst vil jeg ønske, at du og din elskelige Minna må få mange gode år. Tak!

Venlig hilsen Helmer Larsen, Brønderslev.
Her er min hånd!

Buchenwaldklubben

Afslutningsfest

Buchenwaldklubben lukker den 19. september 2002 – og vi gør det med mæner.

Dagen begynder som sædvanligt med kransenedlægning ved politiets fællesgrave på Bispebjerg kirkegård kl. 8.45. Indgang fra Støvnæs Allé. Mindehøjtidelighed kl. 10.00 i den firkantede gård på Politigården.

Overlevelses- og afslutningsfest kl. 17.00 med spisning kl. 17.30 i rigspolitiets kantine Mitchellsgade 19, 5. Sal. Her byder klubben på et glas champagne til velkomst efterfulgt af en tre-retters menu bestående af skaldyrscocktail med flûte og smør, kalvesteg stegt som vildt med waldorfsalat m.m., frugtsalat med råcreme. Til middagen serveres vand, øl og vin ad libitum. Efter middagen serveres kaffe med småkager samt en likør eller en cognac. Efterfølgende vil der være frit øl og vand.

Under og efter middagen vil vi kunne nyde Poul Ebbes musik, ligesom der vil blive lejlighed til en sagte svingom.

Hele dette arrangement tilbydes klubbens medlemmer med ledsager for den symbolske kuvertpris à kr. 50,00, som bedes indbetalt til klubbens kasse-

rer Ernst Steen, Vendersgade 6, 4. th., 1363 København K på gironummer 6 17 60 03 senest den 1. september 2002.

I sin egenskab af formand for såvel Politiets Mindefond som Polithistorisk Selskab, som skal have overdraget henholdsvis klubbens resterende pengemidler og klubbens arkivalier m.m. vil rigspolitichefen med frue blive inviteret til festen.

OBS-OBS! Vær opmærksom på, at elevatoren i Mitchellsgade 19 er forsynet med et usynligt infrarød-stråle nødstopssystem. Hold derfor krop og arme fra elevatordøren indtil elevatorstolen er helt oppe, og der har lydt et tydeligt klik fra dørlåsen. På glædeligt gensyn.

Alle, som har været klubben imødekommende og hjælpsomme gennem dens mere end et halvt århundredes beståen, skal have tak fra

Mogens B. Madsen, sekretær

Medlemmer, som bor uden for HT området, kan mod dokumentation få rejseudgifter med offentlige transportmidler refunderet af kassereren.

Pilgrimsrejse til Buchenwald

Som datter af en af de gamle Häftlinge, Freddy Haxvig, Bernadottegården, havde min mand og jeg den fornøjelse at være med på familieturen til KZ-lejren i Buchenwald, arrangeret af Buchenwaldklubben og 65 Ferie.

Det var med blandede følelser og stor spænding, vi troppede op på Enghave Station Kr. himmelfartsdag den 9. maj med kurs mod Gera i Thüringen i det gamle Østtyskland. Vi vidste jo ikke, hvad der ventede os, som ikke har været på turen før. Jeg havde selvfølgelig gjort mig mange tanker om det, jeg skulle opleve, og som har været en stor del af min fars liv. Ikke at jeg vidste ret meget i forvejen, for der er ikke talt meget i mit barndomshjem om den periode, og da mine forældre blev skilt i 1955, gik det i glemmebogen. Derfor var jeg spændt på, hvilke følelser jeg ville få, når jeg stod på selve stedet. Min far var desværre ikke rask nok til at tage med, han har dog været på turen i 1984.

Vi var 5 af de gamle Häftlinge og elders børn og 6 børnebørn, vist nok 27 i alt. Vores chauffør på turen var som altid Niels og vores dejlige guide Gurli, som altid er med på disse ture. Vi kørte af sted i et pragtfuldt sommervej. Undervejs skulle nogle deltagere hentes. Da alle var kommet ombord i bussen, bød Gurli og Ernst velkommen. Sædvanen tro tog Gurli turen gennem bussen et par gange med Gammel Dansk og andre drikkevarer.

Første stop var på færgen, hvor der var sørget for morgenbuffet. Sjovt at være på en af de gamle Storebæltsfærger, Kronprins Frederik, igen. Bagefter var der tid til at gå rundt og snuse eller handle og til at nyde det gode vejr udenfor.

Vel ombord i bussen igen fik vi udleveret et fyldigt materiale om den 19. september 1944, den skæbnsvangre dag, og en plan over KZ-lejren. Bagefter satte Gurli den video i gang, der blev optaget fra turen i 2000, hvor nogle af de gamle Häftlinge fortæller om tiden i fangelejren. Vi havde set filmen, inden vi tog afsted, men det var fint at få den genopfrisket.

Bagefter fortalte Gurli om sig selv, sin baggrund og sin opvækst. Hun er fra det oprindelige Østtyskland, men flyttede til Danmark som tolv-årig i 1946. Meget interessant og spændende at høre. Hun sørgede også for, at vi fik en grundig information om selve turens forløb. Bagefter var det Ernst Steens tur

til at fortælle. Vi kørte gennem et dejligt frodigt landskab med masser af skov og drønvarmt var det.

Vores frokostrast holdt vi nord for Berlin på en kæmpe rasteplads med restaurant og McDonald. Kafferast var der også tid til, men det var næsten for varmt til at drikke kaffe.

Da vi nærmede os Gera, kunne vi se, at Gera ikke er nogen helt lille by. Mange bygninger stod tomme, de fleste godt nedslidte og med mange knuste ruder, men som vi nærmede os centrum og vores hotel, kunne vi se, at der er en gevaldig renovering i gang. Også her fik vi en grundig information af Gurli.

Kl. 17.55 holdt vi foran vores hotel Best Western, et meget flot hotel, rent og pænt. Fine værelser, ikke så store, men med alt, hvad man behøver. Middag kl. 19.00 i "Peggy's American Restaurant & Bar".

Min mand og jeg var så heldige at sidde ved bord sammen med en af de gamle Häftlinge Lars Lilholm og hans søn Niels, vældig hyggeligt. Ved at sidde sammen med Lars fik vi en masse information om tiden i KZ-lejren, som vi ellers ikke ville have fået. Efter en lang dag var det dejligt at komme på langs og få prøvet sengene.

Næste dag var til fri afbenyttelse. Min mand og jeg fik travet byen tynd, var på torvet, gik rundt i de små gader, så på gamle spændende og nyrenoverede huse og kirker, fik soldet og smagt på både mad og øl. To brudepar fik vi også set. Om eftermiddagen gik vi en tur over på den anden side af Elben, og travede i flere timer i den smukke grønne skov, varmt var det også den dag. Vel hjemme igen fik vi en ordentlig regn- og tordenbyge, den rensede luften. Middag og hyggeligt samvær kl. 19.00 på hotellet. Senere på aftenen blev der arrangeret en bowlingtur til et nærliggende bowlingcenter for dem, der havde energi til det.

Endelig oprandt dagen, hvor vi skulle til Buchenwald. Afgang fra hotellet kl. 9.00. Hurtigt tog Gurli mikrofonen og fortalte lidt om, hvordan dagen skulle forløbe. Bagefter fortalte hun en masse fra krigens tid, om sin opvækst før og under krigen, om sine forældre og da hun og familien kom til Danmark. Hun var vældig god til at fortælle og levende at høre på. Bagefter fortalte Ernst lidt om, hvad de plejer at gøre ved mindesmærkerne. Søren Larsen, den ældste på turen, skulle sammen med sine 2 børne-

børn Tobias og Celine lægge blomster ved mindesmærket med de 11 fanger.

Da vi nærmede os byen Weimar, som ligger tæt på Buchenwald, fortalte Gurli lidt om byen før og nu. Weimar er et verdenskendt kulturcentrum, og byens ry som en frodig musikby går tilbage til det 16. århundrede. Til stor forundring blev KZ-lejren lagt her. Der så rigtig hyggeligt ud.

Første stop gjaldt tårnet og mindesmærket med de 11 fanger. Det lå højt og flot med udsigt ud over KZ-lejren, by og mark. Der var utrolig mange trapper, som gjorde det svært for de gamle Häftlinge. Alle var dog med ved blomsternedlægning på monumentet af de 11 fanger. Det var et højtideligt øjeblik, da Søren Larsen og børnebørnene lagde blomster. Søren holdt en tale, som vi afsluttede med at synge "Altid frejdig når du går". Som vi var færdige med at synge, slog tårnet 3 slag. – Et stærkt symbolsk tilfælde. En regnbyge slap vi ikke for.

Herfra gik det nedover ad mange trappetrin, til de 18 store monumenter, en for hvert land, hvorfra der var fanger. Her kunne ikke alle komme med ned. Ved det danske monument lagde Erik Frederiksens 2 børnebørn Simon og Willian en buket blomster. Så gik det op over igen og langs trapperne; her var flotte udhuggede stenmonumenter af mennesker/fanger i alle afskygninger. Så var det tid at besøge museet inden afgang, et spændende besøg og meget skræmmende billeder. Tilbage i bussen ventede Niels med øl, vand og kaffe. Afgang kl. 12.15.

Da vi havde kørt i 10 minutter, så vi i forbifarten en bid jernbane. Her blev det danske politi sat af og gik det sidste stykke til lejren. Vi blev sat af foran de gule bygninger, Niels måtte finde et andet sted til bussen. Klokkeren var 12.30, da vi ankom. Vi skulle være tilbage til bussen kl. 16.00. Vi var en del, der fulgtes ad. Vi – min mand og jeg – sørgede for at være i nærheden af Lars, så vi kunne få det hele med. Men både Ernst og Gurli øste også af, hvad vi ville have at vide. Det var vi meget glade for, for vi fik meget at vide, som vi ellers ikke ville have været bevidste om, hvis vi havde gået alene.

Inden vi gik gennem porten, var vi først i arresthuset med de små celler. Her fortalte Gurli, at celle nr. 1 var døds-cellen, uha.

Det var et stort øjeblik at gå gennem

Nogle af deltagerne i krematoriet. Lars Lillholm, nr. 2 fra højre, er fortælleren. Foto: Birthe Berggren Sørensen.

porten, og straks skue ud over hele pladsen, hvor galgen havde stået, og alle barakkerne havde ligget. Nu var det kun fundamenterne, der lå tilbage, og ud for hvert baraksted stod en lillestensokkel med nummer på den pågældende barak.

Det var spændende at komme ind i krematoriet, her havde Lars arbejdet en hel uge. Også her fortalte han, og det hele blev meget levende for os, og mange stillede spørgsmål. Lars fortalte blandt andet, at han ikke brugte en "vogn" til at køre ligene ind i ovnen, men blot en simpel rist, som han løftede i den ene ende, skubbede ind i ovnen og vippede liget af. Nu står vognen som en del af udstillingen, og her ser pænt og rent ud, men vi kunne sagtens fornemme uhyggen. Vi sugede til os af den information, som Lars så gavmildt delte ud af.

Herefter gik vi udenfor og ned i kælderens, hvor ligene blev smidt ned gennem en lem, nærmest som en skakt, og blev hængt op i kroge, der hang hele vejen rundt i "slagteriet". Derpå blev ligene lagt på en rist på et hejseværk og øverst oppe var så krematoriet, hvor vi lige havde stået. Det var næsten at gå for nær at filme her.

Derefter gik vi ind i en anden bygning, der også var meget grim. Det første rum i denne bygning var indrettet med en obduktionsbænk og en håndvask. Her blev der foretaget obduktioner og eksperimenter på de "døde", forhåbentlig! I rummet til højre fortalte Lars, at fangerne kom ind i den tro, at de skulle måles. Men bag højdemåleren var et aflangt hul, som fangerne ikke kunne se, og i det modsatte rum stod så

en SS'er og skød fangen i nakken gennem hullet. Meget grumt.

Derfra gik turen til museet med alt, hvad der hørte til dagligdagen i lejren. Der var galgen + mange andre torturredskaber, fangedragterne, de havde på, de forskellige former for sko eller noget i den retning, spiseredskaber og bliktalkener, bøger, billeder og mange spændende effekter, ja der var utrolig mange ting. I denne bygning blev fangerne badet og desinficeret i de nedre regioner, når de ankom, det havde sviert ganske forfærdeligt i flere dage. Tiden fløj afsted, vi skulle jo mødes ved bussen kl. 16.00, og vi havde ikke været ved latrinet og "Das kleine Lager" endnu. Vi var nødt til at forlade bygningen, selv om vi ikke var færdige med at kigge.

Først gjaldt det latrinet, som lå blotlagt med resterne af en lav cementmur udenom og er under renovering. Tænk at så mange mennesker skulle besørge deres toilette der, når man tænker på, hvor mange barakker, der var, med ca. 700 fanger i hver barak, uha. Vi kunne sagtens forestille os, hvordan det havde været, tror jeg nok!

Vi vidste, danskebarakkerne havde numrene 57, 59 og 63, men det var ikke nemt at finde. Vi vidste også, at barakkerne lå i skoven lige foran jødelejren. Og der var sandelig meget skov her. Der var sat et flot monument op, hvor jødelejren havde ligget. I bussen på turen ned havde vi fået mange historier om jødelejren, og om det danske politis hjælp til jøderne med danskernes egne madrationer, som de så gavmildt delte ud af til jøderne, og vi havde også set en del af filmen, så vi var godt informeret.

Det undrede os, at der her i skoven in-

gen fundamenter var og heller ingenstensokler med nummer på, som ved de andre fundamenter, alt var næsten som blæst bort og bare skov. Vi var flere, der gik rundt og ledte, om vi dog ikke kunne finde bare et lille fundament eller stenstøtte. Det var jo her vores fædre eller/og farfædre havde været fanger. På 57 år vokser meget op. Vi havde kun vores skitse, vi havde fået udleveret i bussen, til at kunne regne nogenlunde ud, hvor barakkerne måtte have ligget. Der var en af pigerne, der havde købt en folder i boghandelen, den lånte vi, og den gav en meget bedre mening med, hvor barakkerne havde ligget, og vi mener, at vi fandt noget af et fundament på nummer 59. Jeg følte, at der var ved at gå panik i mig, fordi jeg ikke kunne finde netop disse fundamenter, hvor min far havde ligget. Jeg mener nu helt bestemt, at jeg med sikkerhed ved, hvor barak 63 lå, hvor min far var fange. Det fik jeg en klar fornemmelse af, da jeg stod på stedet, det kan ikke forklares, det var en følelse. Der er mere mellem himmel og jord!

Vi havde ikke mere tid, klokken nærmede sig 16.00 og Niels ventede på os med bussen. Jeg kunne godt ha' brugt en halv time ekstra. Nu havde vi det fineste vejr, vi havde ellers haft en del regnvejr, der havde givet en våd sok af at gå og lede nede i skoven. Vi var hjemme kl. 17.30 og havde tid til lidt afslapning inden middagen kl. 19.00. Jeg ringede straks til min far og fortalte om dagens spændende oplevelser.

Efter middagen skulle vi have haft et lokale til hyggeligt samvær, men det kunne ikke lade sig gøre, så vi rykkede sammen, hvor vi sad og spiste middag, det var også hyggeligt. De gamle Häftlinge fortalte lidt fra tiden i Buchenwald og lidt fra nutiden. Ernst lagde ud og så gik det efter tur, også Gurli fik ordet. Buchenwaldsangen blev selvfølgelig også sunget ind imellem.

Eriks datter Ulla tog ordet og foreslog, at børnene til de gamle Häftlinge skulle føre foreningen videre, eller støtte op om den, da dette var den sidste arrangerede tur til Buchenwald, og foreningen bliver opløst den 19. september 2002. Ulla sagde, at hun havde lidt tid og overskud til at gå foran og håbede, at vi andre ville bakke hende op. Det var der stor tilslutning til.

Kl. 22.00 listede vi lige så stille af, vi var trætte efter dagens oplevelser. Vi sad dog og snakkede i halvanden time på værelset, der var meget, der skulle vendes og drejes, med al den information og de indtryk, vi havde fået i dag. Vi havde sandelig også lært meget på få dage.

Martin foran "Das kleine Lager" med monumentet rejst ved jødiske teltlejr. Foto: Birthe Berggren Sørensen

Efter en god nattesøvn og et godt morgenmåltid var vi klar til afgang mod Rostock kl. 9.00. Niels ville køre tidligt af hensyn til trafikken. Vi var dog heldige, at det kun var sydover, der var kø. Vi skulle sejle fra Rostock kl. 18.00. Det var fint kørevejr, let diset blandet sol og af og til lidt regn. Atter måtte Gurli på rundtur med flaskerne, der var fin afsætning.

Kl. 11.10 havde vi en pause på 50 minutter, hvor Ernst gav en omgang, hvad vi ville have, det var dejligt. Vel inde i bussen igen blev vi pårørende igen opfordret til at videreføre foreningen eller støtte op om den, da det er en periode i vores historie, der ikke må glemmes. Kort efter gik en liste rundt, og der stod mange navne på.

Her må jeg så indrømme, at jeg ikke skrev mig på, selv om jeg er datter af en af de gamle Häftlinge. Da min mand og jeg emigrerer til næste år, har jeg ikke den store mulighed for at involvere mig, men jeg vil gerne her igennem opfordre til, at man støtter op om projektet.

Kl. 13.00 kørte vi ind på den store rasteplass bare modsat, som på vej sydover nord for Berlin. Her havde vi så halvanden time, vi havde jo god tid, da trafikken ikke var slem. Det var blevet godt varmt, solen bagte fra en næsten

skyfri himmel. Her var vi heldige at se en trane. Vi har for øvrigt set mange rovfugle så som musvåger, tårnfalke og især glenter og en enkelt ravn.

Da vi igen var godt kørende, så vi en østtysk film fra 1984 også fra Buchenwald, som Gurli havde. Så blev der takket af, af både Gurli og Ernst og så blev der ellers fortalt vittigheder af Gurli, Niels, Ernst og Willy, de var ret sjove alle sammen, især Willys om den tykke dame med de sovende baller.

Kl. 16.15 var vi allerede ved færgelejet, og det var jo alt for tidligt, men så var det så heldigt, at der ligger en grænsehandelsbutik, og den havde vi jo tid nok til at besøge. Vi stormede ind alle sammen, hvor alt stod opstabled på rad og række. Der kom en busfuld turister til, så der var trængsel, men der var plads og varer til alle. Utroligt, at bussen kunne klare al den ekstra bagage!

Kl. 17.00 var der afgang og 10 minutter efter holdt vi, hvor vi skulle, og Gurli fik ordnet billetterne. På færgen stod maden parat, der var bestilt platter til os. Jeg blev ret hurtigt færdig, der skulle lige handles det sidste, inden der blev lukket for det toldfrie salg. Bagefter gik vi udenfor og nød det lune vejr og aftensolen.

Da vi ventede på at køre fra borde,

ville broen ikke gå ned, men vi kom da af sted. Undervejs skulle der igen sættes rejsefæller af, og i Nykøbing stod den første af. I Tappernøje blev Lars og hans søn Niels sat af, og så gik det ellers i strygende fart mod Enghave Station.

Kl. 22.04 holdt vi, hvor vi stod på for 4 dage siden. Vi var hurtigt ude af bussen og fik vores bagage. Vi skulle have pakket lidt om, vi havde også fået ekstra bagage i Rostock! Vi fik sagt pænt farvel og takkede Niels for god og sikker kørsel og Gurli for hendes fantastiske gode guiding. Hurtigt ned på perronen og S-toget til Taastrup, hvor vi fulgtes med Gurli til Rødovre. Derfra en taxi hjem.

Jeg er stadigvæk meget berørt af turen, og tænker meget på det, jeg har oplevet, og Martin og jeg snakker meget om alle de indtryk, vi har fået. Vi er meget glade for, at vi nåede at komme med på den sidste tur. Min far blev nærmest bombarderet med spørgsmål, da vi havde ham hjemme kort efter turen. Jo, meget er blevet sat på plads, men der er også mange uløste spørgsmål, man går og tumler med og ikke kan få ord på endnu.

Tak for en god tur.

Birthe Berggren Sørensen

Kammeraternes Hjælpefond holdt i år årsmøde på hotel Ansgar i Odense. I modsætning til tidligere år var der ingen ekstra arrangementer ud over den efterfølgende middag. Der var enighed om, at årsmødet 2003, som holdes på Amager, igen skulle omfatte udflugt med ledsagere.

Formanden, Anna-Lise Clausen, indledte mødet med mindeord over Poul Riis, som døde i januar. Poul Riis var i sin tid med til at stifte Kammeraternes Hjælpefond.

Bestyrelsen har de sidste år mistet flere bestyrelsesmedlemmer, så i år vedtoges det at supplere med to nye medlemmer: Lillian Berg, Kerteminde, som er datter af en tidligere KZ-fange, og Chr. Hell, Kegnæs, hvis far var aktiv i modstandsbevægelsen på Als. Brugere af Kegnæs-huset vil kende Chr. Hell som den, der har opsyn med hus og

have, og som altid aflægger visit hos beboerne og hjælper dem med råd og nyttige oplysninger.

Der var i øvrigt genvalg af Mogens Dyre, Aase Beck Eigenbroth og Solveig Skjøtt til forretningsudvalget, og genvalg af samtlige medlemmer af hhv. 4. maj-udvalget og Kegnæs-udvalget.

Anna-Lise Clausen kunne meddele, at Kammeraternes Hjælpefond med tak havde modtaget 24.412 kr. fra Sammenlutningens Rekreatationsfond.

Kegnæs-huset er stadig udlånt fra sent forår til tidligt efterår, men ikke så ofte i de koldere perioder. Ventelisten er for hvert år kortere. Bestyrelsen fastholder indtil videre beslutningen om at afhænde huset efter sæsonen 2004. Dog lægges der stor vægt på en løbende vedligeholdelse af bygningen – vinduer er malet, bygningen kalkes i september, og mindre reparationer inde i huset er gen-

nemført. Der er blandt alle brugere stor begejstring for de nye senge, som blev anskaffet sidste år, takket være tilskud fra Frihedskampens Veteraner. Men huset er en underskudsforretning, selv om de fleste brugere bidrager med et større eller mindre beløb, i 2001 i alt 20.800 kr. De samlede udgifter til drift og vedligeholdelse og til nyanskaffelser til huset i 2001 var 63.217 kr., hvoraf FV's tilskud dækkede 15.000 kr. I beløbet er også indeholdt udgift til en tiltrængt udskiftning af det store vindue i stuen.

4. maj højtideligheden i mindelunden forløb smukt og godt, selv om vejret ikke var det bedste. Der var stor begejstring for Inge Genefkes tale (se dette nr. af Modstandskampen side 3).

Forretningsudvalget har planer om at få trykt en ny udgave af bogen om Mindelunden, der er ved at være udsolgt.

Aase Beck Eigenbroth

Fortsat fra forrige nummer:

Frøslevlejren

Fangelejr, museum, mindesmærke, efterskole og Foreningen af Danske Eksportvognmænd

Man kan have myndighederne mistænkt for at håbe på en biologisk løsning på den mangeårige tvist, men de to gamle kamphaner har tilladt sig at overleve og har endda formået at få rejst spørgsmålet i Folketinget. Det skete i maj 1999 i form af et forslag til Folketingsbeslutning om en mindepark i Frøslevlejren. Hovedsigtet fremgik klart af bemærkningerne til forslaget, nemlig, »at mindeparken ud over Frøslevlejrens Museum alene skal kunne benyttes til museumsdrift i øvrigt samt til anden kulturel virksomhed, der kan fungere i respekt for mindeparken«.

Forslaget blev ikke vedtaget, men henvist til Folketingets Kulturudvalg, som skulle finde en mindelig løsning. Den tegner sig nu, efter at både kulturminister og miljøminister (som jo er lodsejer) personligt har haft sagen på deres skriveborde. Nu afventer man blot Den Selvejende Institution Frøslevlejrens indstilling til planen, som efter alt at dømme vil betyde, at Foreningen af Danske Eksportvognmænd må for-

lade lejren inden for et par år, ligesom der vil ske en vis sanering i lejren – uden at andre institutioner dog må forlade lejrområdet.

Grænser for udfoldelse

I og med at Den Selvejende Institution Frøslevlejren, altså amt og kommune, i 1984 gik i gang med at restaurere bygningerne og leje dem ud, blev barakkerne ikke nedrevet, sådan som det ellers var forudset i overdragelsesdokumentet fra 1968-69. Restaureringen af Frøslevlejren og alle senere initiativer i lejren er igangsat ud fra de bedste motiver, herunder ikke mindst at bevare lejren. Men efter f.eks. den debat, som opstod i kølvandet på omtalte brochure fra det daværende kursuscenter og i øvrigt også den igangværende debat om det betimelige i tilstedeværelsen af Foreningen af Danske Eksportvognmænd, må det stå klart, at der er grænser for aktiviteterne i lejren, såfremt den stadig ønsker at opfattes som et nationalt mindesmærke: Lejrens historie 1944-45 må ikke trænges

3. del af forelæsning, som leder af Frøslevlejrens Museum, Henrik Skov Kristensen, holdt i november 2000 på Odense Universitet.

i baggrunden af andre budskaber eller aktiviteter, hvor prisværdige de end hver for sig måtte være!

Claus Bryld anfører kontant om trængslen i Frøslevlejren i førnævnte artikel i museumshåndbogen:

»Og det rigtige Frøslevlejrens Museum med dets dygtige og afbalancerede udstilling må stå tilbage med et problem, når så mange museer med så mange særudstillinger... også skal have plads og tilsyneladende ikke bliver udsat for en faglig kvalitetskritik.

Frøslevlejren virker i dag som et senmoderne kaos. Er det fremtidens museumskoncept, vi ser her? Jeg håber det ikke«.

Jeg ville måske diplomatisk udtrykke det sådan, at mangfoldighed normalt er positivt, men at man i tilfældet Frøslevlejren kan befrygte, at de mange forskellige signaler nedbryder stedets autenticitet og nerve. At den besøgende ikke længere – ikke mindst på grund af en omsiggribende idyllisering af lejrområdet – kan associere til en fangelejr og

fornemme historiens vingesus. Og dermed forskertser man i virkeligheden et hovedaktiv for lejren og for Frøslevlejrens Museum, hvor styrke og tiltrækningskraft netop består i, at kulturlandskabet, rammerne, er en del af museet – og omvendt.

Det skal her til slut retfærdigvis anføres, at mine synspunkter ikke deles i større omfang af de mange andre institutioner i Frøslevlejren. Her ser man ikke et manglende samspil mellem museum og kulturlandskab. Tværtimod fremhæver man, at man ved sin tilstedeværelse er med til at bidrage til et levende mindesmærke, hvor fællesnævneren for samtlige institutioner er, at man virker for »fred, frihed og demokrati«.

Heller ikke historisk har man hver især problemer med at belægge sin tilstedeværelse i lejren: Formanden for Frøslevlejrens Efterskole fremstiller højstemt skolen som bærer af modstandsbevægelsens friheds- og demokratiidealer, og ingen formår som han at tolke det særligt Grundtvig-Koldske ind i modstandsbevægelsen.

I en nylig tale, hvor formanden for foreningen Frøslevlejrens Venner tilbageviste kritikken af tingenes tilstand i Frøslevlejren og kommenterede de statslige planer for ændringer i lejren, udtalte han bl.a.:

»Jeg håber, at hele sagen finder en fornuftig løsning, således at Frøslevlejren kan leve videre med sine nuværende aktiviteter, som alle har deres rod i modstandskampen og den erkendelse, vi dengang nåede frem til. Foreningen af Danske Eksportvognmænd har jo ikke noget med Frøslevlejren at gøre, selv

om det var danske chauffører, der kørte De hvide Busser hjem fra Tyskland. Når foreningen er her, skyldes det ganske enkelt, at den med den husleje, den betaler, er med til at bevare Frøslevlejren. Jeg mener i øvrigt ikke, at foreningen på nogen måde hindrer lejrens brugere i at udøve deres virke«.

Var der ikke en fremtrædende dansk politiker, som i den glade befrielsessommer i 1945 udtalte: »Vi er alle frihedskæmpere«?

Efterskrift:

Efter omhyggelige sonderinger og drøftelser mellem Miljøministeriet (lods-ejer), Kulturministeriet (ejer af Frøslevlejrens Museum) og Den Selvejende Institution Frøslevlejren (Sønderjyllands Amt og Bov Kommune), som har brugsretten til området, blev der i begyndelsen af 2001 nået en løsning vedr. Frøslevlejrens fremtidige anvendelse og fremtræden. Løsningen følger fuldstændig intentionerne i forslaget til Folketingsbeslutning af maj 1999, som nu må siges at være blevet administrativt vedtaget. Ydermere afsattes på finansloven 1,5 mio. kr. til etablering af en såkaldt national mindepark i Frøslevlejren. Der blev efterfølgende nedsat et arbejdsudvalg med repræsentanter for Miljøministeriet, Nationalmuseet, Sønderjyllands Amt og Bov Kommune, som fik i opdrag at omsætte beslutningen om en mindepark til praktiske handlinger. I dette arbejdsudvalg repræsenterer lederen af Frøslevlejrens Museum Kulturministeriet/Nationalmuseet.

Frøslevlejrens Museum glæder sig først og fremmest over etableringen af

mindeparken, fordi den vil øge samspillet mellem museet og det omliggende område. Der vil f.eks. ske en afidyllisering ved en omfattende træfældning i det indre lejrrområde, og der vil ved beplantning blive markeret, hvor der har været pigtrådshegn, ligesom nedrevne fangebarakker vil blive markeret i terrænet. Parkeringspladser inde på lejrområdet vil blive sløjfet, og biltrafikken stærkt reduceret. Der vil tillige blive en langt mindre intensiv pleje af grønne arealer, så området vil fremtræde mere »råt«. Der vil blive etableret anden belysning i lejren, og endelig vil Foreningen af Danske Eksportvognmænd, som gennem nogle år har lejet tre tidligere fangebarakker, forlade lejren, senest med udgangen af 2003.

Alt i alt vil den oprindelige lejr fremstå tydeligere, og først og sidst vil etableringen af mindeparken fremhæve lejrens historie 1944-45.

Netop dette havde de lokale myndigheder også øje for, da man i 1983-84 i forbindelse med påbegyndelsen af Den Selvejende Institution Frøslevlejrens omfattende restaurering af lejren, vedtog en lokalplan for Frøslevlejren. Man ville, som det hedder i planens indledning, »bevare lejren som et historisk mindesmærke fra 2. Verdenskrig«.

Henrik Skov Kristensen, f. 1953. Historiker. Har siden 1989 været leder af Frøslevlejrens Museum. Er forfatter og medforfatter til en lang række bøger, bidrag og artikler i ind- og udland om dansk besættelsestid og 2. Verdenskrig.

Sachsenhausen-Oranienburg

Genåbning af det ny museum (venstre fløj) i mindestedet og museet Sachsenhausen med den varige udstilling "KZ-Oranienburg" og "Omkring erindringer om museet" søndag den 9. juni.

Med åbningen af de to blivende udstillinger i den venstre fløj af det nye museum bliver grundsaneringen af bygningen afsluttet. Det skiftende udstillingsområde blev åbnet allerede den 18. nov. 2001 med særudstillingen "Sovjettiske krigsfanger i KZ-Sachsenhausen 1941-45", der fortsat vil kunne ses indtil 2. juni 2002. Byggeriet til en pris af 1.78 mio. Euro omfattede saneringen af jernbetondelen, varmedæmpningen af ydervæggene, indbygningen af dobbeltvinduer og fornyelse af tag.

Blivende udstilling i KZ-Oranienburg
Udstillingen minder om den første koncentrationslejr i Preussen, som fandtes på et forhenværende bryggeri i Berliner Strasse 20 i tiden marts 1933 til juli 1934, under begyndelsen af det nationalsocialistiske system. Den nye, blivende udstilling, der går tilbage til en i 1994 vist særudstilling, dokumenterer indtryksfuldt, hvorledes overgangen fra terror på gaderne blev til et statsligt organiseret system af koncentrationslejre.

Ud over enkelte fangers baggrund af forskellig politisk og social herkomst, udgør biografierne af bødlerne, først og fremmest medlemmer af Oranienburgs SA-Sturm. Et andet tema er den offentlige karakter af KZ Oranienburg. Ved sin centrale beliggenhed var den umiddelbart en del af byens hverdag. Desuden blev der til propagandaformål vist instruerede billeder af lejrlivet i Tyskland. Imod dem står billeder af realiteterne under den brune vold. De stammede delvist fra løsladte fanger og blev udbredt i ind- og udland.

I KZ-Oranienburg indsattes modstandere af NS-regimet og repræsentanter for det offentlige liv i Weimar-republikken og Rigshovedstaden.

Over 3000 mennesker fra Berlin, Oranienburg og omgivelser, blandt dem forfatterne Erich Mühsam, Armin T. Wegener og Ehm Welk, radiomedarbejderne Alfred Braun og Hans Flesch, journalisten Gerhardt Seger, den socialdemokratiske politiker Ernst Heilmann og den østrigske maler Rudolph von Ripper Mühsam blev anholdt, ydmyget og mishandlet. Mere end 16 mennesker,

deriblandt Erich Mühsam, døde. En stor del af dokumenter, genstande og fotografier stammer fra familiemedlemmer til forhenværende fanger, resten fra tyske og internationale samlinger. Der findes også klip fra spille- og dokumentarfilm fra årene 1933/34, som dengang blev vist for fangerne i KZ-Oranienburg.

Blivende udstilling "til minde om monumentets historie Mindestedet 1945-89"

Mindestedet og museet Sachsenhausen har allerede 1997 som første KZ-mindested sin egen oprindelseshistorie til temaet i form af en særudstilling. Den vedvarende interesse bekræftede, hvor nødvendig dokumentationen af den nyeste historie og kritisk ransagelse af den antifascistiske selvforståelse i DDR er. Allerede i 1993 var der udviklet et udstillingskoncept for nyanlæg af en blivende udstilling til dette tema.

Til den blivende præsentation af udstillingen om lejrhistorien bliver daværende version gennemarbejdet. Dokumenteret bliver stedets vekslende historie efter opløsningen af den sovjetiske speciallejr i 1950 via den militære udnyttelse af "det kasererede folkepoliti" og den "nationale Volksarme", samt oprettelsen af mindestedet indtil 1989/90. Tyngdepunktet bliver oprindelsen til det "Nationale Mindested Sachsenhausen, samt dets åbning i 1961".

Helt nybearbejdet bliver et afsnit om arbejdet på mindestedet indtil 1989/90, hvor praksis i omvisning, minde- og årssdage, omsorgen for ungdoms- og besøgsgrupper, ligesom tilstedeværelsen af DDR-Stasi bliver dokumenteret. Andre vigtige temaer er tilstedeværelsen af "Den nationale Volksarme" på det forhenværende lejrrområde, samt konceptet og indholdet i oplysningerne på udstillingerne, der har været vist på området. Det nye museum tjente f.eks. som "Museum for de europæiske folks antifascistiske modstandskamp". Det store glasmaleri i stilen fra Socialistisk Realisme Triptychon "International modstand mod Fascisme" af Walter

Womacha i foyeren henviser til bygnings oprindelige bestemmelse og er samtidig et vigtigt udtryk for udstillingen om mindstedets historie.

Ud over fotos og talrige genstande fra arkiver, institutioner og fra privateje, bl.a. fra tidligere Sachsenhausen-fanger, og planer og kunstneriske udkast bliver også vist filmklip og gamle ugerevyer fra DDR og fra Forbundsrepublikken sammen med hidtil ukendte privatoptagelser.

Et ledsagende program bliver forberedt til åbningen.

Historisk lærested og Forum for europæisk sammentræf åbnedes 10. april 2002

Udbygningen af syv fredede bygninger foran mindstedet, der har været brugt som beboelse for SS-opsyn (kvindelige) står kort før afslutningen. Under ansvar af tysk Ungdomsherberger, Berlin-Brandenburg, opstår tre overnatningssteder med ca. 90 senge, et forplejningshus og en opholdsbygning, samt en seminar- og museumsbygning til brug for ansatte på mindstedet Ravensbrück. Det indrettes til brug for historisk-politisk uddannelsesarbejde omkring kvinde-koncentrationslejren Ravensbrück og mødested for unge mennesker fra hele verden.

Projektet til en pris af 6,65 mio. Euro betales af forbundslandet (boligministeriet) og af landet Brandenburg og stiftelsen Brandenburgische Gedenkstätte og tyske ungdomsherberger. Det allerede sanerede lejrhus bliver integreret heri.

I 2002 bliver området mellem den forhenværende kommandanturbygning og de tidligere personalebygninger renoveret sammen med tilkørslen til mindstedet for ca. 500.000 Euro. Dermed bliver der ikke kun forbindelse mellem mindstedet og ungdomsmødestedet, men også den arkitektoniske sammenhæng tilgodeses.

Mindestedet Ravensbrück vil anvende et hus til minde-pædagogisk projektarbejde, i et andet vil SS-personalets historie blive dokumenteret. Derved forbedres Ravensbrücks mulighed som åbent og aktivt lærested for historien

væsentligt. Tvistighederne med Nationalismens historie, såvel som med den nuværende fremkomst af højreekstremisme og fremmedfjendtlighed, kræver selvstændig beskæftigelse med temaet, intensiv samtale i en tillidsfuld atmosfære, samt mulighed for at kunne præsentere egne resultater og dokumentation.

Til flerdages projekter med unge og voksne står et seminarium til rådighed med moderne medier.

Film om Kvindelejren Ravensbrück og ca. 100 levnedsskildringer som videointerviews med forhenværende Ravensbrückere findes. Desuden kan indretninger til møder, workshops og videreuddannelse benyttes. Den pædagogiske leder tiltræder sin stilling 1.3.2002. Det internationale ungdomsmødested er indrettet både regionalt og europæisk. Det er et vigtigt tilbud for grupper fra store dele af Brandenburg og Berlin. Derudover har erindringsarbejderne et europæisk perspektiv. Allerede i det forløbne år har talrige grupper fra øst-, vest- og nordeuropa besøgt stedet. Deriblandt først og fremmest tusinder af skoleelever fra Norge og Frankrig. Fremtidig vil de på stedet kunne beskæftige sig intensivt med Ravensbrücks historie, og træffe sammen med unge fra Tyskland og andre steder.

Tragedien i Lidice

I anledning af 60 års dagen for tragedien i Lidice udarbejder Ravensbrück en særudstilling, der åbnes 15.9.2002 kl. 14.00, om SS-ødelæggelsen af den vestbøhmiske landsby. Bjerigarbejderlandsbyen blev efter ordre fra Hitler jævnet med jorden som gengæld for mordet på Reinhard Heydrich, foretaget af medlemmer af den tjekkiske eksilhær. Mordet ni dage tidligere udløste en bølge af terror over hele landet. Tusinder blev arresteret og skudt efter standret. I Lidice, der blev symbol på den nationalsocialistiske terror, formodede Nationalsocialisterne en forbindelse til attentatet. Alle mandlige beboere over 14 år i landsbyen blev skudt. De ca. 200 kvinder deporteredes til Ravensbrück. Indtil i dag er 87 af børnenes skæbner, ud af 104 børn, uopklaret.

I midtpunktet for udstillingen vil de deporterede kvinders biografier stå. Ved hjælp af dokumenter, fotos, vidnesbyrd og levnedsskildringer beskrives deres liv før og efter tragedien. Deres fængselstid i Ravensbrück. De overlevendes tilbagevenden og deres nye start i det genopbyggede Lidice. Desuden udstilling af minderne om den enestående terrorakt, der er forbundet med

navnet Lidice. Udstillingen opstår i samarbejde med Mindestedet i Lidice, de overlevende kvinder og den Berlinske arbejdskreds "Arbeitskreis Politische Bildung: Fortid – Fremtid". Der er forudset en vandredstilling, og den vil blive vist i det tjekkiske kulturcenter, formentlig fra sept. 2003. Et ledsageprogram med øjenvidnesamtaler, film og foredrag og en præsentation vil blive udarbejdet.

Til udstillingsåbningen den 15. sept. 2002 bliver kvinder fra Lidice, der har overlevet ødelæggelserne, inviteret til Ravensbrück.

Udvidelse af det mindestedspædagogiske tilbud på Dokumentationsstedet Brandenburg

Fra begyndelsen af april 2002 forventes det, at dokumentationsstedet i Tugthus Brandenburg/Havel vil kunne tilbyde omvisning. Udover den hidtidige omvisning om torsdagen vil man også fredag formiddag kunne tilbyde omvisning til to grupper i det indre af sikkerhedsområdet i fængslet. Denne fordobling til fire omvisninger pr. uge muliggøres af kraftig understøttelse fra Justitsministeriet, som trods det ømfindtlige sted kraftigt har understøttet Stiftelsen Brandenburg. Det samme gælder undervisningsministeriet og sportsministeriet, idet omvisningen fredag varetages af de i Brandenburg beskæftigede lærerinder. I det daværende tugthus Brandenburg blev mellem 1940 og 1945 henrettet 1722 mennesker af NS-justitsvæsenet.

Historielærere, beskæftiget i Brandenburg, bygger i nærheden af dokumentationsstedet projektværkstedet "Robert Havemann", som forventes klar til arbejdet i marts 2002. I en skole bliver materialer og medier til den historisk-politiske undervisning om temaer som "SS-Justits" og "NS-Euthanasie-mord", men også omkring uret og forfølgelse i SBZ/DDR. I landet Brandenburg stilles gennem sportsministeriet, undervisningsministeriet, Ungdom og Sport 7 lærere à 10 timer til rådighed, for at fremme samarbejdet mellem mindestedet og skolerne. Omvisningen om torsdagen bliver forestået af den tidligere leder af dokumentationsstedet, Joachim Görnitz, der siden oktober 2001 har været pensioneret.

Parallelt med anstrengelserne for en 2. åbningsdag har stiftelsen tilvejebragt et perspektiv for en ny begyndelse af dokumentationsstedet i det forhenværende tugthus Brandenburg. Målet er først og fremmest at skaffe lokaler uden for tugthuset, som nu stiller ud-

stillings- og grupperum til rådighed. En tilsvarende projektansøgning, der omfatter en stilling og en løbetid på et år, er blevet bevilget. Samfinansiering gennem landet Brandenburg er endnu ikke klar. Lederstillingen er ubesat siden Joachim Görnitz's ophør, da Stiftelsen har måttet foretage indskrænkninger.

Dr. Günter Morsch, direktør for Stiftelsen Brandenburg Mindesteder, udtalte i Oranienburg i den anledning: "Ved de ændrede indgangsforhold og forandringen af de frie områder vil Sachsenhausen få et helt nyt udseende. Specielt vil tankegangen i saneringen og ændringerne fremhæve det historiske i stedet og mindet om alle ofre tydeligere. Desuden vil den pædagogiske side af det historisk-politiske uddannelsesformål blive forhøjet.

Der er i øvrigt etableret en besøgsinformation for selvstændig førsteinformation for de besøgende. Det er en oplysende udstilling, som giver et overblik over hele KZ-Sachsenhausen og de nuværende mindesteder. Området er et nyt besøg værd!

Sammendrag ved DMJ

SENTENSER

Intet sikrer fremtiden bedre end fortidens erindring.

Kaj Christensen

Frihed knægtes ikke alene ved krig. Friheden knægtes også ved regler.

Kaj Christensen

Uretten er også en ret. Diktaturets ret.

Kaj Christensen

Vend aldrig den sidste sten. Når den er vendt, er resten tomhed.

Kaj Christensen

Den som undertiden føler alt for meget, han føler sikkert altid for lidt.

Jean Paul (J.P.Fr. Richter)

Beskæft dine tanker med noget godt – og fristelsen har tabt halvdelen af sin magt.

Carl Junger

Massakren i Marzabotto

Med folkehøjskolen Charlottenburg/Neuköln besøgte jeg i oktober 2001 Marzabotto, en lille bjergby i Norditalien.

På rådhuset blev vi modtaget af den stedfortrædende borgmester.

Marzabotto er en etrusker-by, men nationalt og internationalt er den blevet kendt for en frygtelig massakre. I 1944 dræbtes inden for 5 dage 780 mennesker – kvinder, børn og partisaner – af SS i kirken og i deres huse.

Det er svært for os at forstå, hvorfor denne by ikke har fået samme anerkendelse som Lidice eller Oradour. Den manglende anerkendelse, specielt fra den tyske regering blev stærkt påtalt og diskuteret. Nævnt blev et partnerskab med Bremen. Først senere fik vi at vide, at Marzabotto i 25 år har været venskabsby med Köpenick. Hvorfor taler ingen om det?

Betyder DDR's anerkendelse af denne massakre ikke noget i dag?

I tilslutning til samtalen med borgmesteren besøgte vi mausolæet i byen, hvor

der i marmorfuren er indgraveret navnene og fødselsdag på alle de dræbte borgere. Det var rystende at læse navnene på hele familier fra babyer til oldefædre. Så kørte vi op på bjergtet til en »Fredens skole« i en mindepark for partisaner. Her til hørte et ungdomsherberg og en skole- og undervisningsbygning, moderne indrettet. Her gennemførtes et projekt til fremme af tolerance. Et anti-voldstudie for unge, lærere og soldater. Mange unge fra Italien og udland lærer her, hvordan man løser konflikter med fredelige midler. F.eks. var israelske og palæstinensiske unge her sammen. Man udtrykte også tydeligt ønsket om, at tyske unge her ville øve sig i, hvordan man behandler vold.

Efter min hjemkomst talte jeg med borgmesteren i Treptow/Köpenick i Berlin området, dr. Ulbricht. Han bekræftede, at der eksisterede et partnerskab med Marzabotto. Men det er de sidste år sovet lidt ind. Jeg bad ham indtrængende om at tage sig af den sag. Samtidig foreslog jeg

ham, at Antifa Treptow med sit projekt Ungdom og Vold kunne støtte forbundet mod højreekstremisme og fremmedfjendtlighed og for tolerance, som mange stedlige organisationer arbejder sammen med myndighederne om. Man kunne støtte, at unge blev sendt til skolen. Vi har foreslået kredsens Tvangsarbejder-Nieder-schöneweide at kontakte Fredens skole for udveksling af unge.

Jeg hører nu, at FDJ i firserne sendte en ungdomsbrigade til Marzabotto, som deltog i arbejdet med bygningen af skolen.

Jeg efterlyser, hvem deltog i dette projekt? Hvordan kunne det lade sig gøre, at unge fra DDR kunne gøre hjælpearbejde i Italien?

Hvad forhindrer nu en international anerkendelse af Marzabotto?

Skrevet af Ellen Händler, Kieffholzstr. 275, 12435 Berlin i antifa 2/2002

(Uddrag ved DMJ)

Leipzig:

Mindesmærke for NS-tvangsarbejdere på en af de største rustningsfabrikker

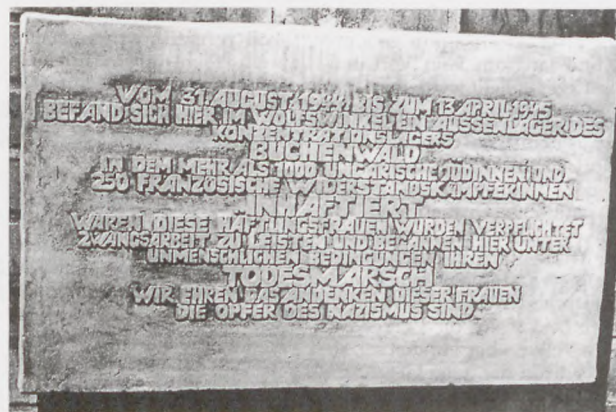
Et mere historisk sted kunne man ikke finde end det, hvor det første tyske mindesmærke for NS-tvangsarbejdere blev åbnet i december 2001.

Stedet var hos fa. Hugo Schneider AG (HASAG), der fra en mindre lampefabrik i den nazistiske tid udviklede sig til betydelig producent af pansernæver og dele til V-1 og V-2 raketter og var den største udnyttende af slavearbejdere i regionen.

Hermed realiserer stiftelsen "Erinnerung, Verantwortung und Zukunft" (som er den stiftelse, der er begyndt at udbetale erstatninger, også til danske fanger) en del af den forpligtelse, de påtog sig.

Ved åbningen udtalte Charlotte Zeitschel, formand for udstillingen: "På denne måde kan vi bedst tydeliggøre historien for unge mennesker. Kredsen har fået navn efter en læge, der måtte betale med sit liv for at forsøge at hjælpe fanger, Maraarete Blank.

Alene af de 22.000, der fra Buchenwald sendtes på arbejde, kom de 8.000 hertil.

Wolfswinkel, ein Aussenlager des KZ Buchenwald: Zwangsarbeit und Todesmarsch von ungarischen Jüdinnen und französischen Widerstandskämpferinnen. Gedenktafel in Markkleeberg.

Materialet, der anvendtes, var enormt sundhedsfarligt, så man talte om, at døden kom i gult til tvangsarbejderne. Da nogen i begyndelsen af 90'erne søgte at efterforske Maraarete Blanks skæbne, førte det til kontakter til hele verden: Amerika, Rusland, Israel, Polen og Frankrig."

Byen Leipzig har understøttet oprettelsen af mindesmærket. Særlig hjælp fik man fra et miljøforskningscenter, der nu findes i området. Ved åbningen vakte kultur- og forskningsministeren fra Sachsen pinlig opmærksomhed ved

at finde det rigtigt over for bl.a. tidligere slavearbejdere at sammenligne "to tyske diktaturer", der var ansvarlig for miljødelæggelserne, og dermed kritisere DDR.

Det gjorde ikke særlig indtryk på tilhørerne, sagde en tilstedeværende, måske fordi tolkene simpelthen stoppede med at oversætte.

Ulrich Schneider i Buchenwaldbladet Die Glocke von Eppersberg 1/2002 (han er en god ven af Danmark - anm. af oversætteren)

(Uddrag ved DMJ)

Massakre i Tugthus Stein

Den 6. april vil jeg aldrig glemme. Alt andet kan man glemme, men ikke dette.

Gerassimos Garnelis fortæller i 1985 til den østrigske historiker Robert Streibel, der arbejdede på en dokumentation omkring tugthuset Stein.

Garnelis var født 1921 i Korfu/Grækenland, arresteret for modstandsarbejde og en af de få overlevende fra den blodige massakre i Østmark-området. Nazisterne fastholdt her ca. 1900 fanger fra forskellige nationer. Den 6. april 1945 stod Den røde Arme for Wiens døre. Befrielsen var kun et

spørgsmål om tid.

80 kilometer borte organiserede lederen af anstalten sammen med fangekommissionen løsladelsen af fanger. Men de blev angivet. SS, SA, folkestorm, værnemagt og politi fra Krems anrettede et ufatteligt blodbad. De, der var sluppet ud, blev jaget gennem gaderne og skudt også i dagene efter 6. april.

De officielle tal nævner 386 døde, men det kan ikke fastslås hvor mange. Den, der overlevede, stillede sig død og gemte sig blandt ligene. Det gjaldt også

berlinereren Max Hoffmann, der først fik hjælp efter den 8. maj, og kun overlevede ved hjælp fra østrigeren Karl Amreich.

Først efter befrielsen vovede beboerne sig ind i tugthuset. De fandt blandt de sårede en tysker med 11 skud i ansigtet, fortæller Hermine Kohlbaha. Det var Max Hoffmann. Han døde i Berlin i 1986, 78 år gammel.

(Uta Herrmann i bladet *Antifa*, april 2002)
Uddrag ved DMJ

MINDEORD

Vagn Merrild Jensen

I marts 1944 sad 3 unge fynboer i arresten og ventede på, at den dødsdom, de ved den tyske krigsret var idømt for sabotage, skulle blive effektueret.

En anden fynsk modstandsgruppe, der indirekte havde givet anledning til dommen efter 1/2 års ophold på Husmandsskolen, lagde planer om at befri de dømte.

Men da de forsøgte, var de dømte allerede sendt til Tyskland til afsoning i et tugthus.

I stedet fortsatte de det hårde illegale arbejde og nåede igennem til befrielsen

trods Gestapos ihærdige jagt på dem. De tre fra tugthuset nåede hjem i live, men hårdt mærket. Derefter forsøgte alle at leve et nogenlunde normalt liv.

Mange år efter mødtes en fra de dømte og en fra de illegale igen på Bernadottegården i Hadsund. Det tjener Hadsund til megen ære, at man har formået at opretholde dette enestående fristed, hvor ikke mindst gamle modstandsfolk kunne få en værdig afslutning. Enhver, der har været inde på livet af de aktive fra besættelsen, ved, at de ikke altid var de nemmeste at omgås. Derfor er det en enestående præsta-

tion, alle med tilknytning til Bernadottegården har ydet.

Den forhenværende tugthusfange døde i Hadsund den 14. juli 1999 med sin gamle kammerat ved sin side og denne, Vagn Merrild Jensen, gav så op i torsdags, langt oppe i årene.

Tak til dem for deres og deres kameraters indsats. Tak til Hadsund, fordi de trods generationsforskelle har forstået at bære over med, hvad arrene fra dengang har betydet for deres indesluthed.

DMJ

Erstatningsager

Hovedparten af dem, der har søgt erstatning gennem Münchhausen, har nu videreekspereret de sidste skemaer fra Berlin. Men er der enkelte, ud over dem, der har meddelt mig det, der ikke har modtaget disse skemaer, bedes de kontakte mig.

Fejlen ligger i Tyskland, men det er jo os, der har måttet vente på afgørelsen.

Dagmar Mørk Jensen

SENTENSER

Hvis vi ikke selv havde fejl, ville vi ikke have så megen fornøjelse af at finde fejl hos andre.

La Rochefoucauld

Når jeg har overflod – siger du – skal jeg hjælpe de ulykkelige.

Jeg beklager: Du kommer aldrig til at hjælpe dem.

Kinesisk ordsprog

Døm aldrig i vrede! Vreden går over, men dommen står tilbage.

W.Z. Judge

Klip fra aviser og blade

Fredericia Dagblad den 3. april 2002

Kort om tvangsarbejderne

Den 12. august 2000 blev staten Tyskland og de tyske industrier og virksomheder, som under Anden Verdenskrig benyttede tvangsarbejdere og slaver, enige om at oprette en fond med milliarder af kroner til erstatninger. Det blev lagt i hænderne på International Organization for Migration (IOM) at koordinere og efterforske de mange krav, der nu fulgte fra hele verden. 320.000 i alt da ansøgningsfristen udløb nytårsaftnen 2001-2002.

IOM i Geneve i Schweiz og organisationens 52 regionale kontorer har blandt andet brugt

Røde Kors' International Tracking Centre i Bad Arolsen, Tyskland, samt andre arkiver over fordrevne fra verdenskrigen til at dokumentere kravene over for fonden German Forced Labour Compensation Programme. Arbejdet er dog omfattende og tager tid.

IOM er et samarbejde siden 1951 mellem 91 lande og 36 observatørstater, der i tæt kontakt med FN og andre organisationer hjælper fordrevne mennesker.

www.compensation-for-forced-labour.org

www.iom.int

Som det ses af denne lille notits, har mange søgt den erstatning, men det meste bemærkelsesværdige er, hvor mange organisationer, der er involveret.

Det er nok disse organisationers manglende forståelse for problemet med, at alle modtagere er meget gamle, og at det derfor haster.

Nogle i Danmark har fået udbetalt erstatning, men det er endnu langt fra alle.

Herfra opfordres: Få nu den sag færdig!

Berlingske Tidende den 19. maj 2002

I den sorte bog

En høj, myndig mand gik under besættelsen rundt i Ringkøbing og noterede, hvem der var venner og fjender af tyskerne. I år 2000 skulle noterne udgives, men byens borgmester har nu fået kolde fødder. For nogen var mere venlige

over for tyskerne end godt var, og mens rygterne om stikkere og tyskertøser igen florerer i Ringkøbing, venter sagen om de skjulte noter på afgørelse i Indenrigsministeriet.

Hvor er de historikere eller journalister, som har undladt at beskrive den del af besættelsestiden. Er de i "Det sorte hul"?

BØGER

Hitlers håndlangere

Heinrich Himmler og den nazistiske raceideologi

Af Allan A. Lund

317 sider. Pris kr. 250,-

Forlag: Samleren

En sammenfatning af Det Tredje Riges ideologiske teori – og ikke mindst praksis. Bogen giver et godt indblik i de noget forskellige typer "videnskabsmænd", der forsøgte sig som forskere i menneskets sind, men Allan A. Lunds "oversættelse" af nazismens sprogbrugs særlige ord til et forståeligt dansk er vist grunden til, at enhver, der har interesse i emnet, får den største forståelse af nazismens umenneskelighed. Nazismen byggede sin ideologi på racelære.

Allan A. Lund skriver i afsnittet om race og racisme bl.a.: Race og racisme er to ord eller rettere begreber, som er nært forbundne med hinanden. Af disse to begreber er racisme nok det, som umiddelbart er lettest at håndtere. Det er nemlig, kort sagt, betegnelsen på den forestilling, at der eksisterer flere menneskeracer, og at de er forskellige af dyre og væsen.

Ud over troen på eksistensen af menneskeracer, giver racismen sig mere konkret udslag i inddelingen af menneskeheden i forskellige uligeværdige og uforanderlige kategorier i den hensigt at opnå dominans over mennesker, som menes at tilhøre en anden og mindre værdig "race".

Selv om "racer", det være sig "rene" som "blandede", ikke eksisterer i videnskabelig forstand, er forestillingen om deres eksistens en realitet.

Nulevende mennesker tilhører eksempelvis én og samme art, fordi de indbyrdes kan avle afkom, som igen kan forplante sig. Vi er farveblinde!

Da Det Tredje Riges ideologi var begrundet i racespørgsmålet, var hele samfundsordenen en fejltagelse. En fejltagelse, der kostede 40 mio. mennesker livet fra 1933-1945.

Der er gået i dybden med stoffet. Vi får indblik i nazisternes opfindelse af "den nazistiske race", okkult indebærer nazismen, opbyggelse af kult over be-

byggelsen Wendsburg, der lå ikke så langt fra Teutoburgerskoven og de meget – stadig – omdiskuterede Externsteine, som Himmler gerne omtalte som Germaniens Stonehenge.

Et godt indtryk får vi også af, hvordan ikke bare den tyske intelligentsia svigtede, men ligefrem gjorde karriere og ønskede at gøre karriere i Det Tredje Rige, ønskede og gjorde sig blinde over den kulturelle armod, den storheds- og forfølgelsesvanvid som riget, der anvendte 8 millioner slaver, deraf mindst 6 millioner udenlandske civile arbejdsslaver, 750.000 udskevne KZ-fanger samt jøder.

Mange af disse nazistiske "videnskabsmænd", SS-folk og andre, der åbenlyst har medvirket til nazistiske forbrydelser, levede som agtværdige borgere i Vesttyskland, ja en enkelt blev i 1957 hædret med Dannebrogordenen. Den danske læge Carl Værnet er også omtalt, ligesom hans eksperimenter på homoseksuelle i KZ-lejren Buchenwald. At han blev hjulpet til Sydamerika af 2 danske lægekolleger, skal lige nævnes. Fanden hytter sine!

Såvel notesiderne som appendix er, som resten af bogen, glimrende.

Til sidst skrev Allan A. Lund disse ord, som måske skal huskes som de vigtigste: Racebegrebet er i videnskaben, bortset fra psykologien – stort set afgået ved en stille død. I ikke videnskabelige sammenhænge breder brugen af ordet og begrebet "race" sig til gengæld stadig mere. I daglig tale – ikke kun i Danmark – anvendes det ofte uden forbehold og uden tøven, hvilket er foruroligende.

Kaj Christensen

Holocaust

Den tyske jødepolitik 1933-1945

Af Palle Andersen

79 sider (illustreret)

Pris: kr. 79

Forlag: Historisk Samling fra Besættelsestiden 1940-1945

I indledningen skrives: "Når Holocaust i de første efterkrigsår var underbelyst, hang det bl.a. sammen med den kolde krig, hvor det var svært på én og samme tid at rette en anklagende finger mod Vesttyskland og samtidig inddrage landet i et tillids- og partnerskabsforhold med Vesten". Måske rigtigt, men det havde været mere rigtigt, hvis historikerne havde indrømmet, at de "havde bøjet nakken" for den offentlige – politiske – mening. Godt at nazirigets forfølgelse af jøderne, sigøjnerne, handicappede, bibelforskere og alle

"undermennesker" nu behandles – nu kan man jo også gøre det ansvarsfrit.

Forsøget fra visse historikers side på at forklare Holocaust ud fra totalitarismen og ikke nazismen var den billigste form for forvanskning af nazismens ideologi. Medløberi var det.

Den metode, som er anvendt i denne lille bog, hvor Tim Morons "ideologier" udgør hovedparten af undersøgelsen, virker sober, også når man skriver: "Historien blev skabt forlæns. Der var ikke nogen plan eller hensigt om Holocaust sommeren eller efteråret 1941". Det er da rigtigt, at selve begrebet at udrydde den jødiske "race" først blev klarlagt (vedtaget) med Wannseekonferencen den 20. januar 1942. Længe før havde man (om man havde villet) dog kunnet se, at jøderne stod til udryddelse.

Nürnberg-lovene i 1935 var et eklatant bevis på, hvor den nazistiske – tyske stat var på vej hen i forhold til jøderne.

I "Rigsborgerloven" blev der skelnet mellem "rigsborgere" og "statsborgere". Som jøde kun statsborger og dermed tab af de vigtigste rettigheder, så som valgbarhed eller offentlig ansættelse.

Bogen påstår, at efter at forsøgsgasninger først med lastbiler og siden med faste anlæg (i Auschwitz fra 23. september) og indmarchen i Sovjetunionen, var parolen rene racemord ikke bare på jøder, men også den sovjetiske intelligens. Alene 12.000 mand fra den specielle SS-brigade til udryddelse og senere de såkaldte frivillige HIWI tropper under SS-kommando deltog.

Den omtalte udryddelse også af jødiske kvinder og børn foregik systematisk.

Bogen mener, at der var flere Holocaust, og beskriver dem som "fra neden". Her henvises til pogromen i den polske by Jędrabne, hvor 1.600 polske jøder blev myrdet af deres polske naboer, i en by med 2.500 indbyggere. Pogromen fandt sted under tysk herredømme – men altså ikke af tyske myndigheder. Det var deres naboer, der var bødlerne.

Afsnittet om de danske jøder viser, at de blev behandlet bedre end resten af Europas jøder, ellers er der ikke noget nyt her. Embedsmandsstyret og Werner Best får her – uden nogen egentlige beviser – det prædikat, at de var pragmatikere.

Sikkert rigtigt på det tidspunkt af krigen.

Illustrationerne og deres beskrivelse er bogens største aktiv.

Kaj Christensen

I løvens gab

En ung piges erindringer fra nazitiden

Af Simone Arnold Liebster

416 sider (indbundet og illustreret)

Pris: kr. 299

Forlag: Grausma

Der er mange sider – helt nøjagtigt 416 – det er for mange.

Den er lang, for lang, alt for lang. Af de første 164 sider burde mere end 100 være "sparet" væk.

At hele Alsace's befolkning var under konstant pres, giver bogen et glimrende indtryk af. Selv påbudet om, at alle forretninger og offentlige kontorer skulle have Hitlers billede hængende fremme, så kunder og besøgende kunne se det, blev håndhævet på det strengeste, og var billedet ikke på plads, blev forretningen lukket. Dette blev dog også omgået. Hilsenen "Heil Hitler" og medlemskab af nazipartiet var ligeledes pligt, men også disse pligter blev undgået, dog var presset der hele tiden.

Arrestation var en daglig trussel, om man var Jehovas Vidne, kommunist eller ikke overholdt en af de mange forordninger, var man i "skudlinien".

I skolen, som Simone – fortælleren – gik i, var presset mod børnene særligt stort fra enkelte lærere, her særligt om-

talt en helt modbydelig person, hr. Ehrlich, skoleinspektøren.

Efter at faderen var blevet arresteret af Gestapo og sendt i KZ-lejren Dachau, skulle familien stækkes. Gestapo havde spærret bankkontoen, arbejdsformidlingen ville ikke anvise arbejde, der var ingen arbejdstilladelse, hjemme var der tomhed, ingen far, hunden hylede desperat. Gestapo havde indledt jagten på Jehovas Vidner i Mulhausen. Alle naboer holdt sig væk, og i skolen blev Simone chikaneret af såvel lærere som elever. I et glimt fortælles, hvordan Simone skulle gå ind i 24 klasser og få underskrevet et papir af alle, fordi hun ikke ville anvende den tyske hilsen "Heil". Enden blev, at Simone måtte forlade skolen.

Der var ikke nogen religionsfrihed i Nazityskland.

I juli 1943 blev Simone så endelig sendt i opdragelseslejr. Ville man ikke, som nazisterne foreskrev, blev man sendt i KZ-lejr eller som mindreårig i opdragelseslejr. Den Wessenbergske anstalt lå tæt op ad den schweiziske grænse og altså langt fra Alsace. Simone, 12 år, skrev: "Jeg var ved at glemme min alsaciske identitet. Jeg opfyldte mit arbejde så godt, at jeg blev

bange for, at jeg kunne acceptere, at dette var mit liv." I april 1945 kom Simone ud – hentet af sin mor, og senere kom faren hjem fra Dachau. Familien samlet – noget skrammet – men samlet.

I tillægget er der mange eksempler på nazismens forråede menneskesyn. Et enkelt skal citeres, Lærebog i biologi for højere skoler, bind 4: Racepolitik (side 366). "Vort folks evige eksistens sikres kun, når de grundlæggende love om udvælgelse og frugtbarhed, artsrenhed og arvelighed igen følges betingelsesløst. Derfor er vor racepolitik koncentreret om 3 hovedområder:

- Fremme af de værdifulde livstypers frugtbarhed
- Begrænsning af de værdiløse livstypers frugtbarhed
- Hindring af blanding med fremmede racer

Det har været svært for et kristent menneske at leve under disse forhold. Det var i det hele taget svært, hvis blot man var et anstændigt menneske.

Bogen er for lang – som skrevet i indledningen – men den forekommer også missionerende, og det er synd, da emnet nazismens forfølgelse er af almen værdi.

Kaj Christensen

Pressemeddelelse:

Vedr. minde for godsejeren og modstandsmanden Flemming Juncker.

En personkreds har den 12. juni etableret et arbejdsudvalg med det formål at rejse et værdigt og varigt minde for Flemming Juncker. Mindet placeres ved Overgård i Mariager Kommune.

Det er udvalgets håb, at projektet får bred folkelig støtte ved, at så mange som muligt støtter projektet med mindre og større beløb.

Da Flemming Juncker var foregangsmand på mange fronter i dansk erhvervsliv, håber man også på støtte fra erhvervslivets organisationer og fra en række virksomheder.

Henvendelse herom kan ske til udvalgets formand gdr. Laurs Sommer, Godthåb, 8970 Havndal, tlf. 86 47 01 27.

Indsamlingen til mindesmærket iværksættes 12. juni og ved offentliggørelse i september i dagspressen og en række tidsskrifter. Mindesmærket afsløres den 4. maj 2003.

Knud Vestergaard, sekr.

Ø. Alle 10

8970 Havndal

tlf. 86 47 03 84

Østjysk Bank, Mariager, konto 7230 1112677, mrk. Flemming Junckers minde.

Besøg i Newcastle

Indvielse af det nye vindue i kirken i Newcastle

Det nye vindue i St. Nicholas Kirken i Newcastle vil blive indviet lørdag den 26. oktober 2002 kl. 11.00. Vinduet er finansieret med £ 35.000 fra A.P. Møllers Fond. Vinduet er bagved Mindesmærket over de faldne krigssejlere. Dronningens tegning er med på det nye vindue.

Inger Batchelor, formand for Den danske Kirke i Newcastle, har sendt mig en e-mail, hvori hun skriver: »Vil du arrangere turen til Newcastle. Det ville være dejligt, om alle for en gangs skyld blev informeret og fik lejlighed til at være med. Det er et stort arbejde, jeg håber, du kan påtage dig det...«

Det vil jeg selvfølgelig gerne, og jeg er allerede i gang med at undersøge de forskellige muligheder. Korsør Foreningen blev adviseret mundtligt og skriftligt med henblik på at koordinere eventuelle rejser.

Vi vil gøre alt for at rejsen bliver så økonomisk som muligt. Vi har en del

priser. Når vi ved, hvor mange der er interesseret i denne rejse, vil vi også forsøge de forskellige muligheder med at få tilskud.

På den anden side er en sejlplan for DFDS en af mulighederne. Vi vil også undersøge mulighederne for at flyve til Newcastle. Der er muligheder for en 4 dages rejse og en 6 dages rejse. Bliver det en 6 dages rejse, vil der blive lejlighed til at besøge »Battle of the Atlantic« museum i Liverpool. Der er der en for-tegnelse over hver eneste Convoy, med navnene på alle skibe, under krigen.

Det første skridt er at finde ud af, hvor mange der er interesseret i denne rejse for at indvie det nye vindue. Jeg vil derfor gerne bede jer om at give mig skriftlig besked, hvis I er interesseret, så hurtigt som muligt, og hvor mange personer der kommer. Vi vil gøre alt for, at handicappede kan komme med. Det gælder ikke alene allierede krigssejlere,

men også enker, børn og børnebørn. Det gælder ligeledes alle vore venner. Det er muligt, at Mærsk McKinney Møller del-tager. Søværnet er også inviteret. Dette er måske en af de sidste gange, hvor så mange som muligt kan mødes på én gang. Måske er du en af de allierede krigssejlere, der ikke oplevede Newcastle under krigen - dette er en god chance.

Så snart vi ved, hvor mange der er interesseret og hvad det vil koste, vil vi lade dig det vøde, så du kan tage endelig beslutning.

Tilmelding hurtigst muligt til

Erik Kragelund Nielsen
Rødkildevej 40
2400 København NV
tlf. 38 11 31 25

Referat fra

Bladudvalgsmøde i Odense

Modstandskampens bladudvalg var den 20. juli 2002 samlet til møde i Odense. Til stede var Jens Jacob Jensen, Kaj Christensen, Dagmar Mørk Jensen, Birgit Krasnik Fischermann, Minna Dahl og Anni Mørk. Salle Fischermann var fraværende.

Den udsendte dagsorden blev arbejdet grundigt igennem under Kajs kyndige/myndige ledelse med følgende punkter:

1. Tak for arbejdet, som Salle og Minna i tidens løb har udført.
2. Velkommen til Jeise og Anni.
3. Den gamle kontrakt (formålsparagraf for bladet) blev ophævet og den nye underskrevet af formanden (Jeise) og udleveret til medlemmerne.
4. Ansvarshavende redaktørs beretning. Diverse breve blev behandlet, bl.a. fra Gestapofangerne Randers. Redaktøren har nu kontakt med tre personer, der kan oversætte fra fransk til dansk, så der er mulighed for at udvide indlæggene i bladet.
5. Regnskabet med budget blev frem-

lagt. Der er et pænt overskud, der under normale forhold sikrer en videre udgivelse af bladet.

6. Fremtiden. Anni skal/vil hjælpe Kaj mere med det daglige arbejde. Boganmeldelserne og sentenserne varetages dog udelukkende af Kaj. Kaj har gennemgået lovene for De Erhvervs-hæmmede fra Frihedskampen - der er ikke dér noget til hinder for udgivelse af bladet.

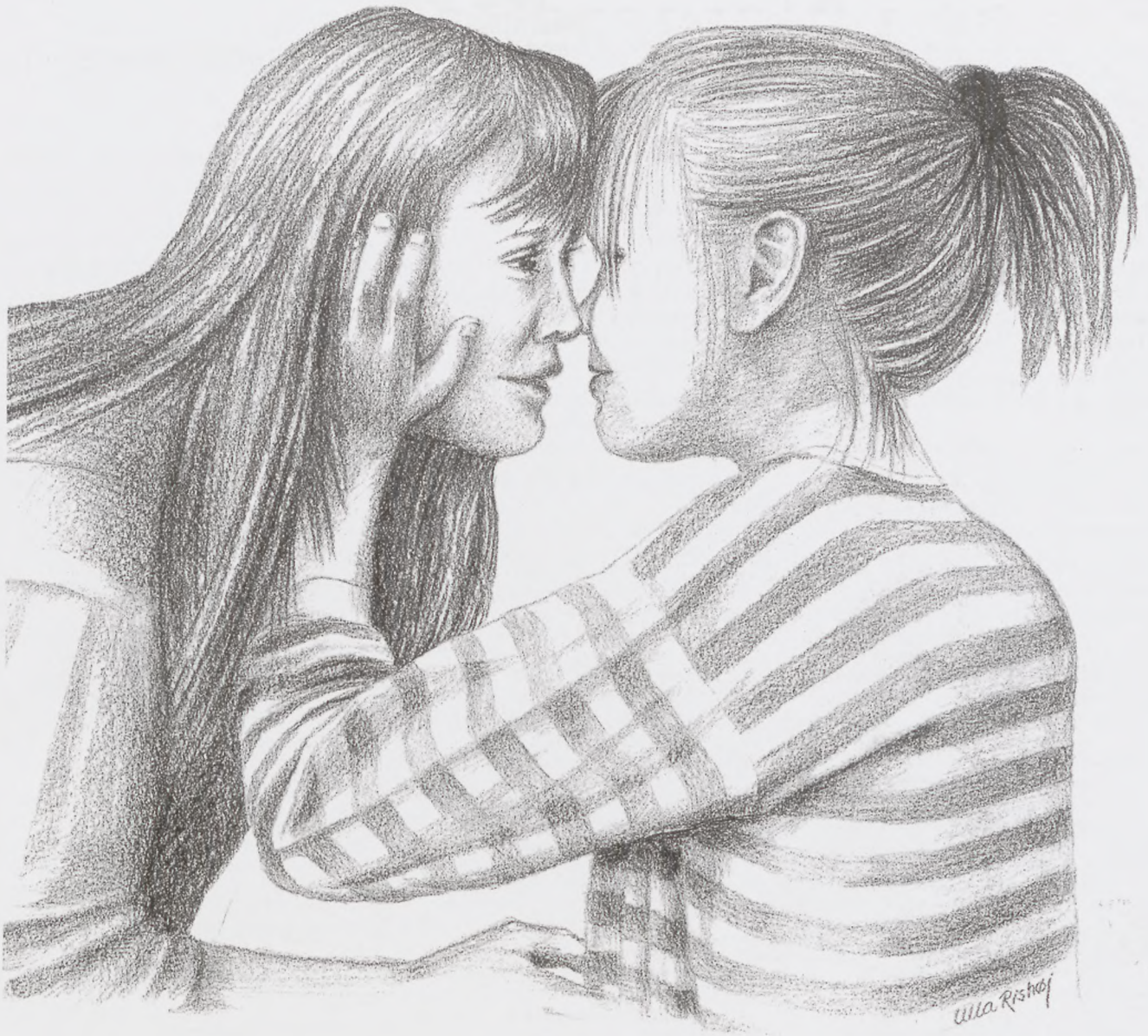
7. Under eventuelt omtalte Kaj »Særtryk af Sønderjyske Museer 2001« og kaldte det interessant læsning, som dog skal »læses med omhu« og »vågent øje«.

Bladudvalgets medlemmer havde mulighed for at berette om forskellige oplevelser fra de daglige kontakter med bladets læsere.

Anni Mørk

Formanden Jens Jacob Jensen (Jeise) til bladudvalgsmødet. Foto: kc

alt for hurtigt
alt for kort
men det lille nu
er endnu vort

Carl Scharnberg

ADRESSELISTE

ERHVERVSHÆMMEDE

FRA FRIHEDSKAMPEN

Aalborg afd.: Fmd.: Børge Dahl,
Herskindsgade 9, 9000 Aalborg, tlf. 98 12 84 92
Kontor: Sofiendalsvej 80, 9200 Aalborg SV,
tlf. 98 18 58 18, åbent torsdag 10-16. Åbent for
kammeratligt samvær torsdag 14-17.

Esbjerg afd.: Fmd.: Gerth Andersen,
Højtoftevej 2, 6700 Esbjerg, tlf. 75 13 28 40.
Kontor: Gammel Fritidscenter,
Grønnevangsvej (ved Østerbycentret),
6700 Esbjerg, Åbent hver onsdag 14-17.

Kolding:

Kontor: Staldgården.
Åbent torsdag 14-16

Odense afd.: Fmd.: Henry Jensen,
Strynøgade 14, 5000 Odense C, tlf. 65 90 32 02
Kass.: Alfred Andersen, Bregnevej 7,
5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Omegnsafdelingen.:

Fmd.: Eigil Skov Jørgensen, Strandvej 35,
Kulhus, 3630 Jægerspris, tlf. 47 53 02 48, fax 47
53 02 18, giro 8011788, sociale sager v/Hans
Otte, Smakkegårdsvej 165, 2820 Gentofte,
tlf./fax 39 62 58 98.

Sjællands afd.:

Fmd.: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14,
Veddelev, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13
Kass.: Villy Jensen, Lindevej 12,
3200 Helsinge, tlf. 48 79 45 91

Sydfyns afd.: Fmd.: Ole Martinussen,
Bruuns Alle 20, 5700 Svendborg, tlf. 62 21 40 48

Syddøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen,
Glentevej 27, 1. tv., 7000 Fredericia,
tlf. 75 86 63 52.
Kontor: Vendersgade 28, tlf. 75 93 29 73.
Åbent tirsdag 14-16

Århus afd.: Fmd.: Bruno Bøtker,
Paludan-Müllers Vej 63, 2. th., 8210 Århus V,
tlf. 86 10 28 48
Kass.: Erik Bjørn Nielsen, Brovænget 25,
Egå, tlf. 86 22 29 48
Centrets adr.: Skovvangsvej 220,
8200 Århus N, tlf. 86 16 91 18
Tirsdag og torsdag kl. 10-12.

ALLIEREDE KRIGSSEJLERES VETERANFORENING

Fmd.: Else Lizier, Tårnvej 20, 2610 Rødovre,
tlf. 36 70 03 68
Kass.: Erik Qvist, Udsigten 16, 4220 Korsør,
tlf. 58 37 78 06

AMALIENBORGKLUBBEN

Frank Zorn, Bernadotteparken,
4000 Roskilde

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen,
Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev, tlf. 54 86 55 59
Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6

1363 Kbh. K, tlf. 33 12 85 95
Sommer: Møststien 6, Vester Lyng,
4500 Nykøbing S, tlf. 59 91 01 20
Skr.: Mogens B. Madsen, Ved Bellahøj
13A, 9. th. 2700 Brønshøj, tlf. 38 28 45 98

BUCHENWALD-KLUBBEN

Aalborg: Fmd.: Chresten Stendahl,
Rinddalen 33, 9550 Mariager, tlf. 98 54 14 26
Kass.: Henry Jensen, Vestpiieren 18,
9370 Hals, tlf. 98 25 18 56

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethesvej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge, tlf. 46 40 50 87
Kass.: Paul Salomon, Dronningemarken 12,
2820 Gentofte, tlf. 39 65 80 81.
Sommer: tlf. 49 71 90 49. Giro 87 446 867.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solvejg Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Værløse, tlf. 44 48 56 74
Kass.: Salle Fischermann, Toftekærsvvej 28 C,
2820 Gentofte, tlf. 39 65 89 90

GESTAPOFANGERNE RANDERS

Fmd.: Frode Greve Rasmussen,
Lyngdalvej 18, 8500 Grenå, tlf. 86 30 90 76
Kass.: Karen Andersen, Gadevænget 1, 8900
Randers, tlf. 86 43 85 86, giro 663 8961

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Engholmen 58,
2. th., 2450 Kbh. SV, tlf. 36 16 60 98
Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernvej 24,
8270 Højbjerg, tlf. 86 27 23 47

HORSERØD STUTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Anton Nielsen,
Møllevvej 17, 3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69
Kass.: Bodil Enoch, Brøndbyøster Torv 51 5.th.,
2605 Brøndby, tlf. 36 75 45 94

KRIGSSEJLERGRUPPEN 1939-1945

Bent Ørberg og Bjørg Vitnes,
Torvegade 64, 3. & 4. tv., 1400 Kbh. K,
tlf. 32 95 22 06/32 95 55 04

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Helge Hansen, Hovedgaden 38, 4350
Uggerløse, tlf. 59 18 80 09
Kass.: Cornelius Olsen, Gammelgårds Alle 111,
2665 Vallensbæk Strand, tlf. 43 54 78 36

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt,
Carlsgade 5, 5000 Odense C, tlf. 66 12 79 08

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Soegård, Reedtzholmvej 114,
4736 Karrebæksmunde, tlf./fax 55 44 10 32
E-post: pse17@dadlnet.dk
Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22,
5000 Odense C, tlf. 66 11 92 52

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann, Gl. Vartov
Vej 29, 2. tv., 2900 Hellerup, tlf. 39 62 83 55

Kass.: Michael Fingeret, Herman Triers Plads
2, 1631 Kbh. V, tlf. 35 37 11 21

FORH. KONTORCHEF

I FRIHEDSFONDEN

Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67,
2770 Kastrup, tlf. 32 51 50 13

ARBEJDSKADESTYRELSEN

Æbeløgade 1, Postboks 3000, 2100 Kbh. Ø,
tlf. 39 17 77 00, fax 39 17 77 11

AMICALE INTERNATIONALE

DE NEUENGAMME (AIN)

Vicepræsident Ernst Nielsen,
Sofielunden 14, 2600 Glostrup

FÉDÉRATION INTERNATIONALE DES RÉSISTANTS, DANMARK (FIR)

Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14,
Veddelev, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13

BERNADOTTEGÅRDEN

Bernadottegården 94, 9560 Hadsund,
tlf. 96 53 13 50

BERNADOTTEGÅRDEN

H.H. Kochsvej 4, Himmelev, 4000 Roskilde,
tlf. 46 31 60 00

MINDELUNDEN RYVANGEN

Rymarksvej 2900 Hellerup, tlf. 39 62 14 67.

BANGSBO MUSEUM

9900 Frederikshavn, tlf. 98 42 31 11.

FRIHEDSMUSEET

Churchillparken 7, 1263 København,
tlf. 33 13 77 14.

MUSEET FOR FRØSLEVLEJREN

Lejrvejen 83, Frøslev, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 65 57.

MUSEET PÅ KOLDINGSHUS

Postboks 91, 6000 Kolding, tlf. 76 33 81 99.
Åbent kl. 10-17.

HORSERØDSLEJREN MUSEUM

Esrumvej 367, 3000 Helsingør. Åbent søndag,
tirsdag og torsdag kl. 11-15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejes af De Erhvervshæmmede.
12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt
by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200
Århus N, tlf. 86 16 91 18, i kontortiden eller
Birthe Fuglsang, Strandbakkevej 28, 8250 Egå,
tlf. 86 22 40 46. Ansøgning om ophold i
højsæsonen skriftlig senest den 1. februar.
Kegnæs: Kegnæs-huset ejes af Kammeraternes
Hjælpefond. Se bladets side 2. Åbent hele året.
7 senge. Flejmosen 6, Østerby, 6470 Sydals, tlf.
74 40 53 42. Ansøgningsskema fås hos Aase
Beck Eigenbroth, John F. Kennedys Plads 4,
9000 Aalborg, tlf. 98 12 32 31. Ansøgningsfrist
1. februar.